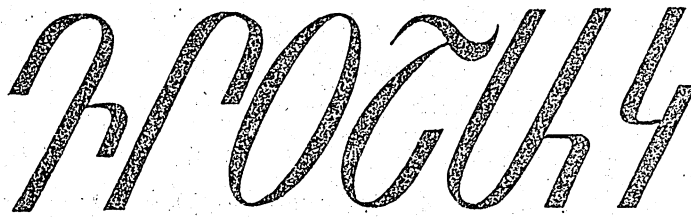

“Droschak”

ORGANE

de la Fédération

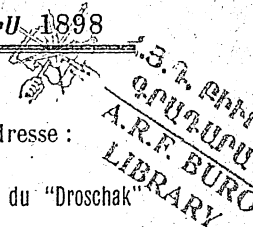
Révolut. Arménienne.

Adresse :

Rédaction du “Droschak”

GENÈVE (Suisse)

“ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԱՂՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ” ՕՐԳԱՆ

Ա Կ Ն Ը Ն Ի Ա Կ Ա Ն

Ոչ Եմենի հզոր ապստամբութիւնը, որի ճնշման համար Կ. Պոլսի կառավարութիւնը տասնեակ հազարաւոր զօրքեր ուղարկեց, ոչ Ալբանիայի արիւնոտ անցքերը, որոնք մի անգամ էլ ցնցեցին դիւանագէտներին և խոշոր հոգսեր են պատճառում Աբդիւլ Համիդին — ոչ մէկը դրանցից այնչափ ուժեղ կերպով չի շղթայում մեր միտքը, որչափ մի այլ բան, որ աւելի ուշագրաւ է մեզ համար: Մեր խօսքը սպիտակ տէնօրի մասին է, որ սուլթանը այնքան կատաղութեամբ հրատարակել է վերջերս հայութեան դէմ, հայ յեղափոխութեան դէմ:

Երկիւղն ու անորոշութիւնը նորից պաշարել են սուլթանների մայրաքաղաքը: Յուզումներ, աճապարանք, արտասովոր շղային դրութիւն է կառավարչական շրջաններում: Ոստիկանութիւնը մի տենդային եռանդ է ծաւալել լրտեսները խփում են մայրաքաղաքի և այլ տեղերի անկիւններում ու հրապարակներում: «Հայկական մօտալուտ ապստամբութիւնը» կանխելու, կամ խեղդելու ջանքեր են թափում: Ելզըզ Քեօսկը «որսալու» հրահանգներ է տալիս. հայ կօմիտեաների դաւադրութիւնները նրան աւելի սարսափել են, քան Եմենն ու Մօստենեգրօն: Այս մեզ համար ուշագրաւ փաստը: Աբդիւն շարժումները համոզել են սուլթանին, որ հայ յեղափոխութիւնը կատակ չի անում, և ահա աջ ձեռքով՝ օսմանեան վեհ սպետը ձգնում է սիրաշահել կօմիտեաներին, հայկական հաւատարմութիւնը որսալ (), ձախ ձեռքով՝ անտադօնիզմ է սերմանում մահմեդականների ու քրիստոնեաների միջև և որսական շների վոհմակներն է արձակում հայ խաղաղ ազգաբնակչութեան վրայ: Ձերբակալում են ամենաչնչին պատրւակներով ու բանտերն են նետում հայ անուն կրողներին, լինին նրանք յեղափոխական, թէ սուլթանական: Այդ անողորմ ու վայրենի մարդորսութեան մէջ Համիդի ծառաները եռանդազին մրցում են իրար հետ: Ուր ոչինչ չկայ, հնարում են մի բան, գտնում են. երևակայական կօմիտաջիւներ, զէնքի պահեստներ, ուժերի թագստոցներ: Իւրաքանչիւրը կրկնապատկում է իր կորովը միւսներին

գերազանցելու և «տիրոջ» ողորմածութիւնը աւելի մեծ չափերով վայելելու համար:

Տէնօր է Տաճկաստանում:
 Նա այնտեղ մշտնջենաւոր է, երբէք դադար չունի. միայն երբեմնապէս նա դուրս է վիժում աւելի ներոյժ ու ցասկոտ կերպով: Այն օրը, երբ հայի բերնից լուեց ազատութեան առաջին թոթովանքը, երբ առաջին անգամ Տաճկահայաստանի հողը սրսկեց հայ ագիտատօրի արիւնով, այն օրը և սուլթանը հնչեցրեց տէնօրի փողը: Բանտեր ու քարտուղարներ լցեցին կենդանի նահատակներով: Այնուհետև «հայօրսութիւնը» քրօնիկական դարձաւ:

Սուլթանների փիլիսոփայութիւնը ի սկզբանէ երկու ճանապարհ ընտրեց ապստամբ ոգին խեղդելու համար: Մինը՝ արմատական բնաջնջում, որպիսին նա հեղինակեց — առանց յաղթանակի պսակներ վայելելու — Յունաստանում, Բօլզարիայում, Կրէտէյում և Հայաստանում: Իս արիւնագոյն տէնօրն է: Միւս ճանապարհը աւելի խաղաղ է և աւելի մակեամբէական. բանտերի խաւրում և քարտրների անյայտութեան մէջ փթեցնել կալանաւորներին, ոստիկանական հալածանքների ենթարկել ժողովրդային ընդհանրութիւնը, մանաւանդ նրա մտածող, իմացական մասը, — դա սպիտակ տէնօրն է, ոչ պակաս ահաւոր, քան առաջինը: Այդտեղ բռնաւորը վախենալու բան չունի, ազատ է, ինչպէս իր հարեմում, այդտեղ նրա դէմ պլատօնական բողոքներ անգամ չեն բարձրանում...

Հայ յեղափոխականի սուտերը միայն մշտապէս հետեւում է և զարգանդ է աղղում «քաջասիրտ» դեսպօտին: Սուր սլաքները նրա դէմ են ուղղած և նա չի նիրհում. յեղափոխական անմատչելի դիրքից ինքնաբաւականութեամբ դիտում է նա իր ազգած սարսափի մեծութիւնը և իր վեհերոտ ախոյեանի ամեն մի շարժւածքը: Նա տեսնում է, որ իր տարիները գործունէութիւնը տւել է մասամբ ցանկալի արդիւնքը, որ հայկական յեղափոխութիւնը ոյժ է դիտւում, մի ոյժ, որ ընդունակ է ահաբեկել թիւրք կառավարութեան: Թշնամին զգում է այդ ոյժի ներկայութիւնը, նրա ամենուրեք լինելը, նախատեսնում է նրա «մօտալուտ թափերը», որոնք իր համար եղբրական կարող են լինել: Այդ է պատճառը, որ նա սպիտակ տէնօր է ծաւալել առանց այն էլ ամայացած երկրի վրայ և խելակորոյս

Տայածում է հայ զաւակներին:

Խեղճ տրամաբանութիւն, որ այդ ճանապարհով է ուզում յաղթանակը տանել: Բռնակալների միտքն ու յիշողութիւնը չափազանց կարճ է: Երբ յեղափոխութեան միկրօքները փոխանակ ջնջւելու կը սերւին, կը բազմանան ու բանտերից դուրս կը տարածւին, պն ժամանակ թշնամին իր կրկնակի սնանկութիւնը կողբայ: Ով կոյր է, տեսնում է, թէ ով է յեղափոխական գաղափարին սնունդ տուողը: Որ թիւրք կառավարութիւնը ինքն է զօռով յեղափոխականացնում հայ խաղաղ քաղաքացիներին, որ սուլթան Համիդը տարիներից ի վեր հայ յեղափոխութեան ագիտատօրն է եղել անողղակի կերպով:— Դա մեզ համար վաղուց իրողութիւն է: Եւ եթէ այդ իրողութիւնը մի անգամ արմատանար մեր ժողովրդի գիտակցութեան մէջ, նրա խաւերից հանդէս չէին գալ խոնարհեր արարածներ, ու չէին հռչակիլ թէ հայկական կօմիտէն է արհեստակարգաբար ստեղծուած իր ճշմարտացի հեղինակը և առանց նրան խաղաղութիւնը կը թագաւորէր: . . Գերագոյն ժամանակն է այսօր վերջ դնելու այդ անհեթեթ զառանցանքներին, միանգամ ընդմիջտ քրոշելու թշնամիներին ու բարեկամներին, ժամանակն է վերջապէս ըմբռնելու, թէ որտեղից է բղխում չարութեան յարատեւ քամին, թէ ինչ դեր են խաղում սուլթանի գործակալները և հայկական կօմիտէները: Ապա թէ ոչ շարունակ գլուխը ծեծել, սե օրը սգալ և յաճախ յեղափոխականներին էլ անխնայ փոխանակ թեթեւացնելու նրանց մէջքին ծանրացած ահօնի բռուր, փոխանակ նեցուկ լինելու նրանց անխուսափելի կուրծքի մէջ, — դաւաճանութիւն է: . .

Աշխարհադորդ սարսափներն անգամ կարծէք, ոչինչ չսովորեցրին այդ ժողովրդին, ոչ մի հետք չթողին նրա հոգեկան աշխարհի վրայ, միայն ծովածաւալ վիշտ ու տառապանք: . . Արհաւիրքներից մազապուրծ ազատած նրա մի մասը տարագիր եղաւ, իր ողբերով, հառաչանքներով սար ու ձոր թնդացրեց: Կարճ ժամանակի փորձը համոզեց նրան, որ նոյն իսկ ցեղակից եղբայրների օգնութիւնն էլ շատ չնչին բան է, և որ մնում է դարձեալ սեփական քրտինքով իր հացը վաստակել: Այսօր նա դիմում է կրկին դէպի հայրենիք: . . Բայց հայրենիքը — մի լայնատարած աւերակաղաշտ, մի գերեզմանատուն: Նա կը տեսնէ այնտեղ այն ողբերգական «խաղաղութիւնը», որը, ո՞վ գիտէ, ինչ զարհուրելի անակնկալներ է յղանում: Եւ նոյն թունաւորած կեանքն ու աշխատանքը: . . Նա գիտէ այդ: Գիտէ, որ հայրենական օձախը հազիւ շէն արած՝ քիւրդն ու զապտիան գազանային ակորթակներով վրան պիտի վազեն: Մտածում է արդեօք պաշտպանել թէ ըստ առաջնոյն, անբան ոչխարի պէս թոյլ տալ որ մորթեն, մտածում է արդեօք ընդհանրապէս դիմադրութեան որ և է միջոցի մասին:

Բայց այնտեղ առաջ կը գան նորից իր բազմաթիւ

խորիմաստ քարոզիչները, ժողովրդի հռչակաւոր «փաստաբանները»: Հայ կղերը կ'որոտայ կոնդակներով ու եկեղեցու բեմից՝ խոնարհութիւն, հնազանդութիւն, յանուն Քրիստոսի ու Աստուծոյ: Յանուն այն Աստուծոյ, որը իր գթութեան երեք չարժանացրեց մեզ: . . Հայ մեծապատիւ աղաները արձագանք կը տան կղերին, հնազանդութիւն կը քարոզեն նոյնպէս: Եւ բոլորը միասին կը շանթահարեն, կը յորդորեն ժողովրդին՝ հեռու փախչել «ազգակործան ու շահախնդիր», յեղափոխական կօմիտէներից: . . Խեղճ ժողովուրդ:

Հերիք է ստրկանալ կրօնական ու աշխարհական բռնութիւնների առաջ, հերիք է ոչխարային հնազանդութեամբ կրել և սուլթանական ողորմած հարւածները և կղերական անսիրտ քարոզները յանուն բարութեան ու երախտագիտութեան դէպի թշնամին, դէպի այն թշնամին, որ միմիայն թալանելու ու մորթելու իրաւունքն է ճանաչում: Այնտեղ, ուր քրդական սուլթանական խարազանն է իշխում, ուր մարդը բորենի է իր նմանի դիմաց, այնտեղ ճնշածներին և անզէններին քրիստոնէական խոնարհութիւն քարոզելը դաւաճանութիւն է, ո՞՞՞ր: Թողէք նւաստացուցիչ և ազգաբաւ պատգամները, տոգորեցէք Հին Կտակարանի այն հրահանգներով որոնք թունալից բողբ են ցայտում ամեն բռնութեան դէմ և միանգամայն յայտարարում են՝ «Ահն ընդ ահան»: Ահա փրկարար, ազատաշունչ սկզբունքը: «Ահն ընդ ահան» թիւրք կառավարութեան և բոլոր բարբարոս ու յափշտակիչ տարրերի նկատմամբ:

Մովսէսի այդ օրէնքը միահեծան թագաւորել է նախապատմական բոլոր մարդկային ցեղերի մէջ, իբրև մի օրգանական երևոյթ, որ մարդկութիւնը ժառանգել է անսնտութիւնից: Քիւրդը, լսպը, բաշխօզուկը, դժբաղդաբար, հեռու չեն գնացել նախապատմական ցեղերի վիճակից: Քրդերի մէջ միայն, իրաւ է, տեղ-տեղ երևան են գալիս այսօր համակրելի նշաններ, նրանց մի մասը սկսում է գիտակցել — բաղձանք, որ այդ գիտակցութիւնը հանրային դառնայ — մեր շարժման օրինաւորութիւնը և մեզ հետ համերաշխ ընթանալու անհրաժեշտութիւնը: Ընթերցողի ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում ներկայ համարի մէջ գետեղած մեր բարեկամ մի քիւրդ բժշկի նամակի վրայ: Քրդերի, լազերի, չէրքէզների այն ցեղերի դէմ, որոնք միացած տաճիկ կառավարութեան հետ՝ ամեն կողմից արեւնահեղ պատերազմ են յայտարարել իրենց միջավայրում ապրող մի կուլտուրական ժողովրդի — այդ արեւնուշտ ցեղերի դէմ վերջինիս համար միակ տրամաբանական և անխուսափելի զէնքն է՝ Մովսիսական օրէնքը: Երբ Խանասորի դաշտում քրդերը լեղապատառ, զարգանդած, դեմաճ, Ֆէդայիները եկան՝ գոչելով փախչում էին հայկական բանակի առաջ, և երբ Շարաֆ աղայի ամբողջ ցեղը ջնջւելով՝ սարսափը տիրեց Ասպուրականի

քրդերին, — ահա այն ժամանակ, այն դերագոյն վայր-
կեանին մանաւանդ, զգաց վասպուրականցի հայր, թէ
որչափ հզօր ու պաշտելի է Գնդակ-Ասուածը: Իսկ
քիւրդը ոչ միայն սարսափեց «Փլահ»-ից, այլ և յար-
գեց նրան...

Մ. Գալստ

Ք Ի Ի Ր Տ Լ Ե Ր Է Խ Ի Թ Ա Պ

(Ք Ի Ի Ր Դ Բ Ա Ր Ե Կ Ա Ս Է Մ Ը)

Կէլօ քիւրմանձա վագդ վագտէ զանինէ, վագդէ
ձամէրիա չու: Իրու խալքէ ալէմի հէմու տիւնիւնին.
սապահ խանտընէ զանին տիւնեէտա չի տըպէ չի նա-
պէ տիսհա սապահ խանտընէ հէք էհու տիսթիյնին
սէրպէսթ տըպին միլլէթքի նախինէ: Ղիւլամէ ալէմա
տպէ, իրօ, հուն ուլամէ հիւքիւմէթին, հիւքիւմէթ փէրէ
եվէ տիսթիյնէ հուն տիշուղուլինին սըպէ հաեա եվա-
րէ տիսթիյնին տիւզօլրէ նըսֆ ալի տիտին խալքէ
հիւքիւմէթէ, ալ փէրէքի հուն տիտին հիւքիւմէթէ
հիւքիւմէթ տիտէ զաքթիէրա մէմուրրա ժիպօյէ մաաշ,
ալ զաքթիէ ալ մէմուր քի հէրրօ եվէ զուլումտիքէ
մալեվէ տիսթիյնէ ժին եվէ խուշքեալէ խիզալէ տէսթ
տըպի տիքէ հուն նիքեարն տէնք պիքին: Չիմա տէնք
նաքին մէրիւյի հիւքիւմէթէ լուա: Ճար քի աքլ էյուլե
պէրէվ պիքին պըաքլինին քի եվ քիւլէքա: Ղուլամ
եվէ ժպօյէ մաաշէ փէրէ հուն տիտին: Ծպօյէ ալ
տետին քի, եվէ հֆղ պիքէ քի եվէ հֆղ քիւր ճար-
ճարիա րօմթ թէն մալեվէ թալան տիքին եվէ լէտիսի-
նին հուն չիմա հիւքիւմէթրա նա փրսին քի սապա չիէ
մէմուրա ժըմէ զիւլումտիքին չիմա տալա նաքին էլ
զանըն հունտը պէժին քի քէրա տալա պիքին էմ տէր-
քին տէրիյէ հիւքիւմէթէ եէքճարթալան տպէն հիւքիւ-
մէթ կէօնատէ հիւքիւմէթ կէօնատէ հուն չիմա հիւքիւ-
մէթրա փէրէտէտին կէլօ քիւրմանձա մէրույա պէրէվ
պիքին պիլէն Գօնաղի հիւքիւմէթէ փէրէ եվէ չի տըպէ
պի փրսին հիւքիւմէթ մէճպուրա կեալիեալ եվէ կե-
պըդէ էկէր կեօնատէ սիլահ եվէ պսղինին իսեան պի-
քին զալիմա պիւքիւմէթին հիւքիւմէթրա պիպէժին քի էմ
մէրուլլին ժիմէրա մէրվի մուամէլէ պիքէ. թիւնիքեարի
էսքեարն հիւքիւմէթէք պաշ չէքին հիւքիւմէթ եվէ ժի-
մարա լազըմ մենէ, Ապտիւլ Համիտ նէ խալիֆ է, նէ
փատիշահ է եէք մէրքիւշ է ալ մէրքիւշ ժըվէրա տը-
պէժէ քի էրմէնիա պիւքիւմէթին հուն չիմա նապէժին
քի, էմ նիքեարն ճիրան էմէ պիւքիւմէթին. էրմէնիա պի
փրսին քի հիւն չիմա րատըպին ալանա ժվէրա տը-
պէժին քի րապուն էմէ սէպա զուլմէ էրմէնիա սէպա
զուլմաա րատըպին խուն էյուլեա տրիթիյնին հուն չի
մատիսէքինին էյէր խուն ժի պէրամպէրի էրմէնիա րա-
պըն հիւքիւմէթ նիքեար է ժվէ թշքի պիքէ. խալքի
ուլում օսմանըլա ժպօ եվէ էսարէթէ խէլաս պպին.
էլ ճի միւսլիմանմ ժվէրա րաստ տպէժիմ էլ րասդի
հաղ տիքիմ ժվէրա տպէժիմ քի հիւքիւմէթէ մէ տիւժ-
մինի մալու ձան եմէ: Հէմին րապըն չի տիսէքինին
սիլահիւ ճէպխանէ պիկիրին, իրօ, նէ պահսէ տին ու
միլլէթէ, իրօ, պահսէ ինսանյէթէ: Էրմէնիա պպիին քի
վարըն էմպէրամպէրին, ալրօ հուն պիպինին քի հիւ-

քիւմէթ ձամէրի եվէ նիքեարէ պաշ պիքէ. ալէ պրէվ
է: Աէ չարէ տիւնեա չէտպէ հուն էրմէնիա պէրամպէր
պպին տիւժմին վէլաթ եվէ քի մօսկօֆէ նըքարէ ժիվէ
խարապի պիքէ: Էրմէնիա տօսթ եվէ հուն տու հէգար
սալէ պէրամպէր էվան րուինին, էրմէնիա ճիրան եվէ
մէրրույի ձամէր. ճիրանի խուրա տիւժմին նապէ: Էյէթ
հուն տէսդի հիւքիւմէթէ վէ զուլմէ խալաս պպին կէլօ
մէքթէպա հիւքեարն չէյ.քին զարու եվէ պիտին խան-
տին վէ չարէ զարու եվէ կէլօ րաստիա խապէրտար
պվէ քիւրմանձիա ալքաս սալէ հիւքիւմէթա սալեան
քամըւր տիտէ հիւքիւմէթ ժվէրա քէ տէրի մէքթէպ
չէյ.քիւր: Էզզանըն թիշքի չէ նէքիւլիյէ ալ նէ հիւ-
քիւմէթէ մէրույի տիղէ. մէրույի ձամէր նիքեարէ վամ-
տըպ պիքէ չարէյի խէլաս եվէ եէքէ տէսդ եվէ սիլահ
ըսեանէ:

Տր. Ս.

* * *

402

Ք Ի Ի Ր Գ Ե Ր Ո Ի Ն

(ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ)

Էյ քիւրդեր, գիտութեան դար է այս դարը. լեռ-
ներուն մէջ ի կիտ ու թեան ժամանակը անցած է.
այսօր բոլոր աղքերը դպրոցներուն մէջ կը սորվին.
ուսման շնորհիւ է որ իրենց իրաւունքն ու ազատու-
թիւնը բռնաւորներուն ձեռքէն կը խլեն: Տգէտ մնա-
ցած աղքերը գերի կը լին: Ահաւասիկ դուք ալ տը-
գէտ մնացած ըլլալուդ տիրող կառավարութեան գե-
րին եղած էք: Առտունէ մինչև իրիկուն կը բանիք կը
դատիք՝ 60 փարայ է շահածնիդ, որուն կէսը ստիպած
էք կառավարութիան տալ: Չեր աշխատութեանն օգուա
քաղող կառավարութիւնը այդ դրամով ձեր վըայ կը
ղօկէ կարգ մը զափթիէներ, ցած պաշտօնեաներ՝ որոնք
թէ ձեր դրամը կառնեն և թէ ձեր աղջիկներուն ու
կիներուն պատիւը կը լլկեն: Ինչո՞ւ ձայն չէք հաներ,
անո՞ր համար որ կառավարական մարդիկ են: Անգամ
մը խելքերիդ զուլսնիդ ժողվեցէք. . . Դուք էք այդ
կառավարական մարդ անունը կրող շները ապրեցնողը.
անոնք ձեր ծառաններն են, դուք դրամ կուտաք, կա-
ռավարութիւնը պարտաւոր է ձեզ պաշտպանելու. չէ
թէ աւերելու: Ինչո՞ւ օր մը տեղ մը չէք խմբիր և
կառավարական շէնքերը չէք կոխեր, ինչո՞ւ անոնց ե-
րեսին չէք ըսեր «մենք չարչարանքով վաստկած դրամ-
նիս բռնութիւն ընելու համար չենք տար ձեզի, հապա
հանգիստ ապրելու համար»: Բայց պիտի ըսէք թէ կա-
ռավարութիւնը ականջ չի դներ մեր ըսածին. եթէ
մտիկ չընէ ըսէք կառավարութեան թէ «մենք մարդ
ենք և կուզենք որ մեզի հետ իբրև մարդ վարուիք. ա-
պա թէ ոչ ուրիշ կառավարութիւն մը կազմել հնչու է.
քանի որ մենք ձեզի պէտք չունինք դուք ալ մեզի պէտք
չունիք:

Սուլթան Համիտ ոչ խալիֆայ է, ոչ փատիշահ: Չեզ,
ձեր հայրենակից հայերուն դէմ կը գրգռէ. դուք ին-
չո՞ւ չէք ըսեր որ անոնք մեր թօ փրա գ-գ ար տ ա շ-
ն է ր ը (հողեղբայր) են, մեր դրացիներն են և միևնոյն
երկրին զաւակներն ենք: Անգամ մը ձեր հարեան հա-

յերուն հարցուցէք թէ ի՞նչ է իրենց նպատակը: Ինչո՞ւ հպատակմբն — անոնք պիտի պատասխանեն — քաջած հարստահարութիւններնէս ազատելու համար արիւննիս կը թափենք: Հայերուն այս վարմունքը որքան գովելի այնքան ձեր կառավարութեան նկատմամբ բռնած անհոգ ընթացքը հակամարդկային է: Այսօր կրօն, ազգութիւն զատելու ատենը չէ. մարդկայնութեան դարն է այսօր: Դուք ըսէք հայերուն «եկէք, մենք ալ ձեզի հետ ենք»: Եթէ երկուքնիդ մէկ ըլլաք կառավարութիւնը ձեր դէմ չի կրնար ելլել ան կը յաղթուի ու դուք հանգիստ կընէք: Ան ատեն բուն ձեր թշնամին եղող ուստիան իսկ ձեր երկիրը չի կրնար անցնիլ եթէ միանաք:

Երկու հազար տարի է հայերուն հետ մէկտեղ կապրիք, անոնք ձեր բարեկամներն ու դրացիներն են: Աշխարհի մէջ չէ տեսնած մեծ հոգի մէկը որ իր դժբաղտի թշնամի ըլլայ: Ես — այս տողերը գրողը — մահմետական մըն եմ, բայց շիտակութիւնը կը սիրեմ, և ձեզի շիտակը կը զօրացեմ: Այսքան ժամանակ կառավարութեան տուրք տուիք ձեզի դպրոց մը անգամ չեղինեց, ուրեմն կառավարութիւնը այդ դրամը նպատակին չը ծախսելով աւագակ մըն է: Աւագակին օգնել ու պատուար մարդոց չօգնել վեհանաձն մարդու գործ չէ:

Միացէք, ձեր միակ փրկութիւնը գէնքի ուժով միայն պիտի ըլլայ. այսինքն ա պ ս տ ա մ բ ու թ իւ ն ո վ:

Ն Ա Մ Ա Կ Բ Ա Ղ Ե Թ Ե Ն

16 մայիս 98

Անընդհատ խուզարկութիւններով մեզի հանգիստ չեն տար:

Տեղական կոմիտէին սպանութենէն կէս ամիս ետքը, տասնհինգ քաղաքական հայ բանտարկեալները բանտը ծակելով փախան. ատոնց կէսը արդէն 3-10 տարւան բանտարկելութեան դատապարտած էին: Ասոր վրայ խտուութիւններն ու ձերբակալութիւններն աւելի սաստկացան ու շատցան որոնք մինչև հիմա կը շարունակուին: Բանտարկուողներուն թիւը եօթանասուներ անց է. և ետեւէտեւ ալ նորեր կը հասնին: Կոմիտէի սպանութեան վրայ քանի մը կիներ ալ ձերբակալած էին որոնց մէկը, սարսափելի տանջանքներ տալէ ետքը, տաղեր էին: Ահնը, անմեղ կին մըն է, և ահօնելի տանջանքներէն, ազատելու համար իսկ չկրցաւ սուտ մը հնարել: Այսպէս են թրքական արդարութիւններն ու պաշտօնեաները: Սուլթանին աչքը մտնելու համար, ամեն լըբութիւն, անամթութիւն, ստութիւն յանձն կառնեն: Ինչե՞ր կը կատարուին գաւառներուն խորերը, աստուած միայն գիտէ: Ասանկ չխպնող, ամօթը կերած կառավարութիւն չէ տեսնած: Ամուս 1-ին նմանապէս քեր կողմերի գեղերէն մէկը զարհուրելի եղեռնագործութեան մը տեսարանը կը ներկայացնէր: Քաղաքէս երեք ժամ հեռու Սագ հայաբնակ գիւղին մէջ գիշերով դրացի քիւրդերը երկու հայ տներու վրայ յարձակելով լաւ մը կողոպտելէն ետքը, բոլոր տնեցիներն ալ կը ստութեն: Այս չսուած չտեսնած բարբարոսութեան զոհ գացին 11 հոգի, չորսը տղամարդ, մնացա-

ծը կիներ ու երախաներ: Երկու տնէն ազատուած էին միայն դեռ լեղու չելած երեք մանկիկներ: Այս դժոխային ոճիրը սոսկալի սպաւորութիւն գործեց գաւառին հայ ժողովրդին վրայ. կառավարութիւնը մինչև օրս ոչ մի միջոց ձեռք առած է քրդերու վերաբերմամբ:

Այս դէպքէն հազու քանի մը օր անցած էր, ահա ուրիշ հայաբնակ գիւղի մը մէջ քիւրդերու ձեռքով սպաննեցան երկու հայ գիւղացիներ. մի քանի գիւղերէն արդէն մեծաքանակ թալան տարեր են:

Օրը օրին կըսպասենք նոր աւերումների և մինչև անգամ կարելի է ըսել կոտորածի:

Ն Ա Մ Ա Կ Պ Ա Ղ Տ Ա Տ Ե Ն

28 յունիս 98

Կըտիֆի արաբական հզօր ցեղապետը ճասըմ էլ Սանի, քանի մը ամիս առաջ թրքական կառավարութեան դէմ ապստամբութեան դրօշակը պարզած ըլլալով, վեցերորդ զօրաբանակի սպայակոյտի պետ Մուհսին փաշայի հրամանատարութեան տակ, ապստամբութիւնը զսպելու համար, թնդանթթածիք և հետեւակ ութ զօրաբաններ ուղարկեցան: Այն ատեն Հէյն ճանրմ, Պասրացի մէկ քանի ազգեցիկ կրօնական պետերու միջամտութիւնով հաշտութիւն առաջարկած էր, որով օսմանեան զօրքը բանակցութիւններու արդիւնքին սպասելու համար, Պասրա մնացած էր: Քիչ վերջը յայտնի եղաւ որ խորամանկ ցեղապետի դիտաւորութիւնը ժամանակ շահիլ է եղեր իր զօրութիւնը կազմակերպելու համար. այժմ որ այդ գործը յաջողած է, Եէմէնի ապստամբներու օրինակէն խրախուսուած, վերստին ապստամբութեան դիմած է. այդ միջոցին մէջ միայն գտնելով իր ցեղի վերջնական փրկութիւնը վայրագ խալիֆաներու ձեռքէն...

Հէյնը հրամանին ներքև ունի մօտ քառասուն հազար զինավարժ կուռղներ, որոնց բոլորն ալ արագածիք հրացաններով զինուած են:

Թիւրք կառավարութիւնը անցեալի փորձերէն բերանը լեղի համ մնացած, համոզուած ըլլալով նաև իր զինուորներու անկարողութեան մասին, անապատի այդ խիզախ ու անզուսպ զաւակներուն հանդէպ, կը ջանայ ուրիշ արաբ Հէյն մը դրգուել ճասըմ էլ Սանիի դէմ:

Մտալուտ մեծ շփոթութիւններու նախանշանները կերեկին ասոնք:

Տ Ր Ա Պ Ի Զ Օ Ն Ե Ն

11 յունիս 98

Տրապիզոնի հայ գիւղի մը մէջ տաճիկ աւագակները երկու տուն կողոպտեցին և երկու կիներ ալ առևանգեցին, որոնց մէկը ծանրապէս հիւանդ է. կառավարութիւնը պէտք եղած միջոցները ձեռք չէ առած. միայն միւս օրը սա յաւիտենական խրատը տուած է հայերուն. «Ես ձեր ամէնմէկու դուան առջև չեմ կարող

նստիկան կանգնեցնել. դուք ալ մարդ էք, գոնէ հին ձևի հրացան առէք ու պաշտպանեցէք”:

Ինքնապաշտպանութիւնը... Թող ամէն մարդ իր ականջին օղ ընէ բարի միտութիւն խրատը: Թող չըսեն մեզի հայ վայ:

ԵՄԵՆԻ ԵՒ ԱԼԲԱՆԻԱՅԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խաղաղութիւնը ցնորք է տաճկական երկնքի տակ: Օսմանեան կիսալուսինը, կարծէք, հաստատուել է այնտեղ միմիայն ականատես լինելու ներքին անդադրում փոթորիկների ու արիւնհեղութիւնների, — երբէք խաղաղութեան:

Այսօր Կրէտէ, վաղը Հայաստան, միւս օրը Եմեն, Ալբանիա, ապա դարձեալ Հայաստան, դարձեալ Կրէտէ... շարունակական անարխիական դրութիւն: Ամեն մէկը այդ երկրներից մի կենտրոնախոյս ուժ է, որ ձգտում է պատուել անջատել: Բայց կենտրոնաձիգ հակառակ ուժը, որքան և թոյլ՝ դեռ կարողանում է սանձահարել ներանց. վաղը այլևս չի կարողանայ, — և կը շարունակի Օսմանեան կայսրութեան բաժան-բաժան լինելու պրօցէսը:

Առաջին անգամը չէ, որ հետտ արարները գլուխ են բարձրացնում: Առաջին անգամը չէ նաև, որ Ալբանիան խժոճութիւնների ու արեան թատր է՝ ներկայացնում: Երկուսն էլ իրենց դատը ունին, իրենց անկախութեան տենչանքները: Աերջին անցքերը Թիւրք-Վօնտենեգրական սահմանագլխում, իրաւ է, գլխաւորապէս, ցեղական վրէժ-խնդրութեան արտայայտութիւն էին: Բայց քիչ չէ պատահել, որ Ալբանիան ապստամբել է Թիւրք կառավարութեան դէմ. այդ վերջինը սովորել է շատ դժոյշ վարուել ալբանացիների հետ: Պօլսից յիսաղաղացնելու՝ առաքելութեամբ ուղարկած յանձնաժողովին խստիւ արգելած է յձեռք տալ՝ ալբանացիներին:

Դէպքը պատմենք համառօտակի: Բերանայի շրջանում ալբանական զինւած խմբեր յարձակում են քրիստոնեաների վրայ, հրդեհում են հարկւրաւոր տներ, կոտորում են մօտ 80 հոգի: Այդ վայրենութիւնները կատարում են Թիւրք ոստիկանութեան անցքերի առաջ: Ամբողջ գաւառի վրայ այնպիսի սարսափ է տարածուում, որ քրիստոնեաները շտապում են խուճախումբ գաղթել: Եւ այստեղ էլ ինչպէս Կրէտէի յեղափոխութեան դէպքում, հալածուածները ապաստան են գտնում իրենց ցեղակիցների երկրում՝ Վօնտենեգրօ: Մօտ 10,000 քրիստոնեաներ անցնում են սահմանը: Հարազատ եղբայրների կրած տանջանքները սաստիկ յուզում են Վօնտենեգրօյի քաջ զաւակներին: Նիկօլա իշխանը հրամայում է անմիջապէս զօրքերով գրաւել սահմանագլուխը և գնդակների ուժով յետ մղել ալբանացիներին, եթէ սրանք շարունակեն իրենց արշաւանքը:

Սուլթանը, ասում են, գլուխը կորցրել էր: Այդպէս լինում է ամեն անգամ, երբ լուր է առնում որ և է շարժման մասին իր իշխանութեան սահմաններում: Բայց շրջապատող կամարիլան օգնութեան հասաւ: Աճապա-

րեցին յանձնաժողով կազմել և ուղարկել խրատելու ալբանացիներին:

„Փրանկֆ. Յայնտունգ“ — ի Պօլսի թղթակիցը հաղորդում է, որ իբր հրահանգւած է քննիչ յանձնաժողովին՝ փորձել ալբանացի կամաւորներից յձափոխիչի զօրագնդեր՝ կազմակերպելու: Դա նոյն ընթացքն է, որ բռնել է սուլթանը քրդերի վերաբերմամբ:

Ալբանական անցքերի առթիւ, իմանում ենք, որ սուլթանը հեռագրել էր ցարին, որով խոստացել էր անմիջապէս վերջ դնել խառնակութիւններին, միայն թէ ցարը իր ազդեցութիւնը գործ դնէ Վօնտենեգրօյի իշխանի վրայ, որպէսզի վերջինս հաշտարար դիւրբ բռնէ: Այդ հեռագրից յետոյ նրեք օր չանցած՝ Վօնտենեգրօյի իշխանը իր շնորհակալութիւնը յայտնեց սուլթանին, խաղաղութիւնը շուտ վերականգնելու համար... Խօսք չկայ, որ եթէ Թիւրքիայի ու Վօնտենեգրօյի յարաբերութիւնները չափազանց լարւէին իսկ, Բալկանեան խաղաղութեան վտանգ չէր սպառնում, քանի որ դարձեալ Բուսաստանն ու Աւստրիան պատրաստ էին ամեն պարագային հանգցնել հրդեհը:

Նորագոյն տեղեկութիւնների համաձայն՝ դրութիւնը հանդարտ է Ալբանիայում: Նիկօլա իշխանը մի քանի պահանջներ դրեց, որ սուլթանը խոստացաւ ի կատարածել:

„Վարզը“ իբր թէ վերահաստատուած է Եմենում ևս: Բայց նա չի յապաղել շուտով վերստին ալեկոճելու: Պաշտօնանկ է եղած Փայդի փաշան, որը իբր թէ ապստամբական շարժման պարագլուխն է եղել: Դա նոյն Փայդին է, որ 1893 թւին 40,000 զօրքով զոհեց Եմեն ճնշելու բռնկւած ապստամբութիւնը, որը աւելի ահաւոր էր, քան այժմեանը: Վառավարութիւնը ուզում էր այն ժամանակ բռնի կերպով հարկեր մտցնել: Զինւած արարները յարձակեցին Թիւրքերի վրայ և զարհուրելի կոտորածներ արին:

Անտարակոյս յիսաղաղութիւնը՝ իրօք չհաստատուեց Եմենում, ինչպէս որ չէր հաստատուել 1893-ին: Բռնի հարկերի ուժեղմը պիտի շարունակի անհրաժեշտաբար, և ուրեմն պարբերական ապստամբութիւնները անպակաս պիտի լինին:

Մինչդեռ բազմաթիւ կենտրոնախոյս ուժերը երկրի զանազան կողմերից յամառ ըմբոստութեամբ կը շարունակեն իրենց դաւերն ու խժոճութիւնները, — օսմանեան պետութեան գոյութիւնը մի Ֆիկցիոս կը լինի, մի վեթխարի մարմին փերուն ոտքերի վրայ: Այն օրը միայն, երբ իւրաքանչիւրը այդ ուժերից, իբրև մի անդամ ընդարձակ դաշնակցութեան՝ ձեռք կը բերէ իր օրինաւոր ինքնավարութիւնը, այն օրը միայն տաճկահայատակ ժողովուրդները, որոնք ամենքն էլ թագուն կամ բացարձակօրէն մոնչում են այսօր իրենց ողբերգական թշուառութեան մէջ, կը վաստակեն իրական խաղաղութիւն և անդորրութիւն:

ԻԲԻՏԻ-ի հարցը մօտենում է լուծման: Գերմանիան և Աստրիան ասպարեզից քաշւելով, մնացած չորս մեծ պետութիւնները ընդհանուր համաձայնութեամբ որոշել են գէթ ժամանակաւոր կերպով մի տանելի կացութիւն ստեղծել կղզիում, որի դրութիւնը ներկայումս աւելի

քան որքալի է: Աերջին տեղեկութիւններն նայելով պէտք է անյապաղ սահմանել մի ժամանակաւոր կառավարութիւն՝ կազմած կրէտական ազգային ժողովի ներկայացուցիչներէց և այնտեղ եղած ամիրալներէց: Ազգային ժողովը ազգաբարել է, որ ժամանակաւոր կառավարութիւնը հաստատելուց՝ անմիջապէս պիտի պահանջէ տաճկական զօրքի եհնացումը կրէտէից և կամ նրա կենտրոնացումը կղզիի մի որոշ անկիւնում: Ինչ վերաբերում է Գէորգ իշխանի թեկնածութեան հարցին, ազգային ժողովը կտրակի յայտնել է, որ կրէտական ժողովուրդը յունաց արքայորդուց զատ՝ ոչ մի ուրիշ կառավարիչ չպիտի ընդունէ և որ նա նայում է ժամանակաւոր կառավարութեան վրայ, որպէս մի միջնաթաղաւորութեան, որին պիտի հետևէ իշխան Գէորգի վերջնական հաստատումը:

ՊՐՕԼԵՏԱՐԻԱՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Յրանսիական, բելգիական եւ մանաւանդ գերմանական վերջին պարլամենտական ընտրութիւնների հետեւանքը ցնծութեամբ ողջունում է այսօր համայն աշխարհի բանւոր ընդհանրութեան կողմից: Պրոլետարիատը ամեն տեղ տարաւ յաղթանակը. բուրժուազիան եւ հողային աւատականութիւնը ամօթալի պարտութիւն կրեցին: Գերմանական պրոլետարիատի արտասովոր մղողութիւնը, որ ակնբերեւ եղաւ յունիսի 16-ի ընտրութիւններին, պակեց հարեւան երկրների սօցիալիստական յաղթութիւնները:

Սօցիալ-դէմօկրատիան, չնայած կառավարութեան եւ պահպանողականների կողմից լարած տմարդի մեքենայութիւններին, չնայած այն կատաղի եւ անողորմ պայքարին, որ նրա դէմ մղում էին ձեռք ձեռքի տւած գրեթէ բոլոր բուրժուազական կուսակցութիւնները, — սօցիալ-դէմօկրատիան յաղթանակեց: Եւ այդ յաղթութիւնը, մի անգամ եւս. եկաւ հաստատելու սօցիալիզմի անսայթաք ու վիթխարի յառաջընթացութիւնը:

Այխատարներին միլիոնաւոր մասսան մի սիրտ, մի հոգի դարձած, կարմրագոյն դրօշը պարզելով, սլացաւ դէպի ընտրողական կուի դայաթ՝ եւ առաջին գրոհին վաստակեց 32 մանդատ: Կրկնաբէրկութիւններին նա գրավեց 25 տեղ եւս, այնպէս որ սօցիալիստ պատգամաւորների թիւը Ռայխստագում հասնում է այժման 57-ի, ինն հոգով աւելի, քան մինչեւ օրս էր: Այն ինչ պահպանողականների եւ բուրժուազական յետադէմների թիւը աստիճանաբար նւազում է:

Գերմանական սօցիալիստների մի քանի զգալի կուրուստները նսեմանում են այն մեծ յառաջդիմութեան հանդէպ, որ նկատելի է սօցիալիստական ընտրողների թիւի մէջ: Այդ թիւը հինգ տարի առաջ մօտ 1,800,000 էր, այսօր, համարեայ, երկու ու կէս միլիօնի է հասնում: Այդ կողմից ոչ մի ուրիշ մարմին չի կարող համեմատել Սօցիալ-դէմօկրատիայի նետ. նա ամենաուժեղ կուսակցութիւնն է Գերմանիայում: Մի անգամ եւս զգացին մարդիկ, որ սօցիալիստական կուսակցութիւնը առաջապահ է միշտ աւելի բորբոքող սօցիալական շարժման, որի վերջնական կէտ նպատակն է վաղուց հռչակած եւ երբէք չմարմնացած իդէալների իրականացումը՝ հաւասարութիւն, ազատութիւն եւ եղբայրութիւն:

Սակայն ապագայի տեսակէտից չէ միայն, որ պրոլետարիատի յաղթանակը ծափահարում է մարդկային տանջած ընդհանրութիւնից: Ո՞ր կուսակցութիւնը արդեօք պիտի հոգար անկեղծօրէն աշխատաւոր դասակարգի կացութեան բարւոքումը հենց ներկայ հասարակութեան

չըջանակներում: Ո՞վ պիտի սանձահարէր ժողովրդասպան ռէակցիան, ո՞վ պիտի խարազանէր այնքան մտեղնութեամբ Բիսմարկներին ու Հանսօտներին, միանեծան կամ սահմանադրական բռնապետութեան անթիւ ու անհամար խնկարկուններին: Մի ժամանակ ուամկալարութիւնն էր այդ դերը ստանձնել. բայց նա հետզհետէ կորցնում է իր արմատական ընաւորութիւնը եւ արդէն երբեմն իսկ սօցիալիզմի աճը նրան եւս քշում է դէպի ռէակցիայի բանակը:

Սօցիալիզմի եւ մանաւանդ գերմանական սօցիալիզմի հակայական աճումը օրւայ օրաց է եւրօպական մասնաւոր մէջ: Խոշոր արդիւնաբերական քաղաքները մին միւսի հետեւից անցնում են սօցիալիստների ձեռքը: Իսկ վերջին ընտրութիւններից երեւաց, որ սօցիալիզմը առատ հունձ ունի նաեւ գերմանում:

ՈՐՆ Է ԱՆԿԵՂՏ ԽԱԼԻՖԱՆ ԹԷ ԵՐԿՐԱՅԻՆ ԿԱՅՈՐԸ

Եւրօպական մամուլը սա երկու անսպասելի լուրերը հրատարակեց:

Չինաստանի կայսրը անխտիր բոլոր իր հպատակներուն, մանաւանդ ազնւական դասակարգին, հրաւեր կընէ որպէս զի դուրս ելեն իրենց երկրէն, Եւրօպա պտոյտ ընեն, դետն նոր աշխարհներ, նոր մարդիկ, մօտէն ծանշան կամ ուսումնասիրեն եւրօպական արեւտը, քաղաքաբնութիւնը, վարքը բարքը, եւ վերադառնալով իրենց երկրին մէջ ծաւալեն...

Ապտիւլ չամիտ, ծովերու եւ ցամաքներու կայսրը, որուն առջև ձկներն ալ կը սարսափին, ինդոնէ Եւրօպական ընկերակցութիւնէն որպէս զի առաջնկայ Միշազապի մամուլի վեհաժողովը, մուսկոնի շքնաղ ստիներուն վրայ, իր Բարձր հովանաւորութեան տակ տեղի ունենայ...

Երկու երեւոյթն ալ պահ մը աաշուծնէ ետքը, խորհրդածու կուտան: Որովհետեւ վերլուծական դարու մէջ կապրինք, կարելի է ըսել, քանկերու-տակ այլեւս զարդնիք չիկայ, ինչպէս արեւուն տակ Նորութիւն չիկայ... մարդը իր հստգամանքներուն ստեղծութիւնն է:

Ատոր համար, Եւրօպայի ողջամիտ մամուլը հիացումով արտասպեց շին կայսեր քարի տրամադրութիւնը. իսկ Եւրօպա քեօզկէ-շուքը, որուն տակ այնքան լայնը կաւարած են եւ ուր, կեդրօնական Ափրիկէի ժամօրդութեան պէս ամէն քայլափոխիդ ոսկրտանքներու, թացթաց զանկերու կը հանդիպիս, ըս կըցաւ հրապարել եւրօպական մամուլի գոնէ երեսպաշտութիւնը:

Ո՞րն է անկեղծ Չինաստանը թէ Թիւրքիան:

Չինաստանը մինչեւ դանակը ստիպին շուպաւ խելքը փոքն գրուել չեկաւ. ու դէմքին վրայ պատում մը առաջ չեկաւ. քարոյական թերմաշ պատերազմներու մէջ կամակոր կը կարծէր թէ Եւրօպան միայն միաշէն էր... եւ գուցէ կը խորհէր որ արեւը ինչ է Եւրօպա ողկողը: Այսպէս դարեր 400 միլիօն քանկիչ անտեսլական ու ցամաք սարքեցաւ անշարժ հասգստականութեան մը մէջ...

Եկաւ ժամանակ մը որ Եւրօպան փորձեց զայն մշտել... բայց մէկ կողմէն կեւէս միւս կշտին վրայ կը պտակէր... հպարտ մտնել մը...

Չին եւ ծաքօնական պատերազմը միայն սարքեց այդ վիթխարի անհոգութիւնը. որ դժնփակ, միմակ արեւին քաց իր երեսը, սքքքին աշխատութեան մը մէջ իողէս, կիսնէր ու հողին կը դառնար:

Դրեքի ընտնութիւնով Չինաստան, միաշէն եւրօպացիներուն կը դառնայ, ապա թէ ոչ ծարձատիւնէն ետքը, մեծ փուզումս է:

Պէտք է ընդունիլ թէ, Չինաստան երբ Եւրօպան դեռ «մօրը փորն» էր՝ գիտութեանց նախատարբքը կը ծանշար. միայն թէ հետամուտ չէ եղած կատարելագործնու... իր բանականութիւնը կըրք հնազանդութեան մը տակ թգմանաւ... Դուռն քեզ քարելաւելու համար, օրքօրին վերամորդէ... կամ «Թագաւոր մը անբնաբարել է, երբ ժողովրդին սիրելութիւնը գրաւած է» կըսէ Գօմիլիկիտո: Երբ կանքի սկզբունքի այդ զանծիրը զուգին եւրօպական քաղաքակրթութեան նետ, այն ատեն «միշտ վայրի ծաղիկ» կը ծլել ու եղումնը բնու այդ երկիրը բոլոր աշխարհի քարեք մը կըլայ: Չունենալով կրօնական մոլեռանդութիւն, թնթեհոգի պիտի քալէ մարդկութեան իտեալին, մամուլանը երբ երկաթուղիներու դրողքը ու ծըրքը հետաան-

դեն օդային աստիճանները որոնք դեռ կը փարտկան ինքնաքալ չինացիներն ակամբըն. այն ատեն կիրազորուի իրենց յեղափոխական փնտրութիւնը խօսքը թէ՛ «երկինք ժողովրդին ականջով կը լսէ»:

Չինական աստիճաններու ցանկութիւնը անկեղծ է: Անտունը դեղին մարդերը քի պիտի առնեն մեր ղուները, պիտի հետաքրքրուին մեզմով պիտի հետաքրքրեն մեզ ու պիտի վերադառնան աւելի ծանշող «աշխարհի բաներուն»:

Աշխարհը մարդ կըլլայ, Թիւրքիան մարդ չըլլար: Թիւրքիան ազէտ, կեղծաւոր, խարդախ, ոչ զգացումն ու պատիւ սրբութիւն ծանշալով, ատենով կատէ քաղաքակրթութիւնը: Գիտնալով օսմ. կայսրութիւնը, գիտնալով այն ղեկավարող զորքին ու սեւ ա շքերը — որոնք երկրային սահմանն անդին ալ կը փնտրուին — կը պիտի սուլութիւնի շաշոզ կեղծաւորութիւնն որ ամէն անասութիւնը պարտկել կուզէ:

Սուլթանի հրաւերը զարնուրեւի հեզնութիւն մըն է քաղաքակրթութեան եւ մամուլի դէմ զոր երբեմն... ոսկի շքերթ այլով սանձադարձ: Երկրի մը մէջ որ իշտամի ու Մալիկ-մաթի պէս փողոցի թերթը կը հրատարակեն, «մամուլի վեհաժողով» գումարն ամօթ է: Պօլսոյ մամուլը անբարոյակալութեան շքերթը մը կը ներշնչի. որոնք սուլթանը աստուծացնելն ու ոճիրները շատագովելն գատ ուրիշ բան չեն ընեն:

Ու այդ վնաս զատիշան է որ երես ունի լուսաւորութեան ներկայացուցիչները Պօլսի հրաւիրելու. Թերես մտադիր է «լուսաւորութեան մեծ վեհապետի» տիտղոս գողնալ սեխատելով որ իր փառաւոր թագաւորութեան օրերը չհատած, ծայրահատ մը դնէ «Մեծ Մարդասպանի» աղկալին վրայ...:

Այդ մարդը ոչ մէկ բարի ցանկութիւն ունի, եթէ վարդ մը ներկայացնէ օձ մը կը գտնես մէջը...:

Թերես մամուլի պալատիօնը իր եղանակազորութիւնները ծածկելու խրախոյս մը ըլլայ...:

Պրաւ է, Մուհամմէտ կուէ «գիտութիւնը եթէ Չինաստան ըլլայ զնա փնտռէ» խալիֆան ոչ միայն չիտոնեք այլեւ երկրին մտաւորական աւելի ու սուսերամեղ կը հաւածէ նոյն իսկ Թիւրքիոյ փշած սահմաններէն անդին...:

Հակառակ պարագային կը հարցնենք դադի Ապտիւլ Համիտին, կը բարեհաճի արդեօք որ հայ յեղափոխական մամուլն շա մասնակցի պատկառելի վեհաժողովին, որուն անդամներէն շատերը իր ոսկեղարը վայելած են արդէն...:

Հարց է...

Թ Ի Ի Բ Բ Ի Ո Յ Ե Ո Ւ Բ Ը Ը

Միջազգային կացութիւնը հեռի է սրտերը թեթեւ պահելէ: Բոլոր պետութիւններն ալ կլանելով բոշայական քաղաքականութիւնով կը սպաննեն ժամանակը և... անպաշտպան ազգերը կարծես անտէրանտիրական երկրի մը վրայ կապրինք. գողցող գողցողի... Հոգիներու ասանկ լրջձուկ դար անդէպ երևոյթներ են պատմութեան մէջ: Տնտեսական կամ առևտրական, շահերը ու ազգային մեծամոլութեան եռքը պատրակ կընծային ամենէն անմարդավարի բռնաբարութիւններու:

Երանելի սկզբունքները, որոնցմով կարգ մը ազգեր, գոնէ պատմականօրէն, կը պարծենան, ջուրը դրած են...:

ՀՏոտելու համար: Վան ազգեր որոնք չընկելով իրենց շահերը, ուրիշին մարդկային իրաւունքներն ալ յարգելու քիչ շատ խճճտանքը կընեն: Բայց կան նաև չտես ու անոպայ ազգեր որոնք փառացած ջղայնութիւնը մարդկօրէն զգացումներու անհաղորդ կընէ:

Կրօնը, այդ յաւիտենական միջնաբերդը, մարդկային կեղծութիւնները պարակելու ծառայած է միշտ: Այսօր, քաղաքակրթութեան ամպհոսմանին տակ, կրօնական ոգով աղերսներ կըլլան որ Աստուծ սուրբերին կտրուկ ընէ որ Աստուծ ուրիշէն առնէ իրենց տայ: Հոն ուր

կրօնը, բերնի ծամուր է, յաճախ մարդկային բարոյականի չգոյութիւնը կապացուցանէ: Մինչև իսկ բարոյազուրկ ազգ մը մոլեռանդ ազգէ մը նախընտրողներ կան:

Որչափ ատեն որ կամայական շահերը գրգիռ ըլլան մարդոց իրարու հետ զգուտելու, և տկարը որքան ալ իտէպի վերելքին վրայ գտնուի, կեր ըլլայ շնական անյազութիւններ, ընկերային դժգոհմանները, ժափերը անպակաս պիտի ըլլան:

Թերես օր մը զգաստանան մարդիկ, երբ այլևս գիտութիւնը նեմէսիսի կամ Թէմիսի անուններով կասուածանայ, երբ փոխադարձ վրէժի ահը կը սասանեցնէ ապերասան ամբարշտութիւնը:

Մեր ապրած դժնդակ կեանքը ստեղծեց պայմաններ, որոնց տակ ապրողը բնականօրէն դուրս պիտի նետուէր իրերու ու գաղափարներու բնաշրջումի տրամաբանական արահետէն, և ինքզինքը պիտի նկատէր ընկերութենէն անկախ ու օտարտոտի արարած մը: Անհատը ջղերուն ամբողջ ելեկարականութիւնը մարմնուն բիբերուն ու փիբերուն մէջ խտացուցած անողոր կեանքի պայքարը կը մղէ բունական քմահաճութիւններուն դէմ՝ գիտակցական ու յուսահատական անհասանջ թափով մը: Ափսոս. իտէպի օրօրը դեռ չկրնար դէնընել թշուառութեան միջաւանջը...:

Մարդիկ ապրիլ կուզեն խաղաղ ու երջանիկ. իսկ աշխարհի մէջ լոկ դահիճներ ու խորթ զգացումներ կան: Գերեկնալու ժամանակը չէ, վրէժի ներգրութիւնն է միայն կը սոսկայ մարդ, ատոր համար ամբողջապէս Եհովան, իր գերագոյն իմաստութիւնով կորոտար Խորայէի գըլխուն ընելով «Ես վրէժի ներգրութեան Աստուծն եմ», և կը պարծենար թէ եօթը պորտէն վրէժ կը լուծէր: Արդար վրէժի ներգրութիւնը երբ հիմնած է արդար պահանջներու ու իրաւունքներու վրայ գերագոյն արդարութիւնն է:

Ընկերային արդի անձոնութիւններն ու անխղձութիւնները, կուրօրէն այդ բնական ու կարճ դատաստանին կը թիափարեն: Եւ ծիծաղելի չէ երբ անագնիւնները մարդկութիւնը ազնւացնելու յաւանութիւնով կը խաբէքեն մեզ: Նորածին մանուկը պարունկերով կապկկած պլաստիկ թիւթով կը ծծէ: Թշուառութիւնը, անգթութիւնը ընկերութեան արգանդին մէջ մակարդը կը դնեն ատելութեան, որ ձեան հիւսի պէս երթալով շեռան պէս կըլլայ, որուն համար այլևս մահը խայթոց չունի և այս գերագոյն բանտը որ աշխարհ կը կոչուի, հրապոյր չունի: Ապահովագետ վրէժի ներգրութեան մրրիկը իր ետէն կը բերէ վճիտ արշալոյս մը և ընկերային բնականոն վիճակ մը...:

Այսպէս պէտք է վարել թիւրքիոյ զագեր վարչութեան դէմ, իբր արիւնուռտ գազանի մը հետ...:

* *

Թիւրքիոյ համար շատը գնաց քիչը մնաց: Աերևի դառնութեան բաժակին մըրուր իրեն վերապահած է: Քաղաքական անցուդարձերը, Թիւրքիոյ ներքին ցնցումները, դիւանական հրեշտակները, բոլորը սուլթանի շուրջը կը գտնան: Ասիոյ մէջ ու է քայլափոխ զգալի հակահարած մը կուտայ: Թիւրքիոյ ամեն բանի ձօթը Թիւրքիան կը յանգի: Միայն թէ տէրութիւնները երկիւղածութիւնով կը սպասեն որ արիւնը լաւ մը մաքրէ այդ մարդատեաց երկիրը...:

Ռուսիա գամփռի պէս կը հսկէ սուլթանի գլխուն վրայ: Մէկ ոտքը Ձինաստանի վզին դրած, մէկալով փատիշահին պէին կոխած, հաւու պէս կը քիչքիչէ միւս տերուծիւնները: Իբր թէ սուլթան Համիտ, անձրկած, իր արիւնշայ ձեռքերը նորէն կերկնցնէ Անգլիոյ, որ երբեմն Թիւրքիոյ ամբողջութեան աւանդական ախոյեանն էր: Նկատելի է որ սուլթանը նեղ օրին աւելի շատ սրտէցաւ բարեկամներ կը գտնէ քան լայնօրին: Երբ մէկը երես դարձնէ, միւսը կը ժմնէ. ու հազարու-մէկ ճիւղէներով նորին վեհափառութեան հաճոյակ թիկնապահութիւնը ցոյց կուտան:

Երոստ է սուլթանը... գտնէ իր չարագործութիւններուն մէջ ազատ ձգելուն համար:

Մեր ձախտագիրը կապած է Անգլիոյ և Ռուսիոյ յարաբերութիւններէն ու մեր ներքին ուժեղ կազմակերպութեան: Սուլթանի համար վերջինը աւելի զարհուրելի է, քանի որ հայ յեղափոխութիւնը կատակ չընէր և ոչ ալ յարաբերական խնդիրներ ունի՝ ամէն բանէ իր կամքին ու գործունէութեան տէրն է:

Ռուսիա շատ խորամանկ և միանգամայն շատ անխիղճ քաղաքական ուղղութիւն մը ունի այս բոլորէս: Թիւրքիոյ իբր «հոգևաբը մարդու» մը փաղաքշանքը կուտայ. չուզելով կարծես՝ անոր վերջին տառապանքը աւելի խռովել, եթէ յարմար առիթը ներկայանայ մէկ ոստուկով իր նպատակին հասած է արդէն:

Անգլիան ալ կըսպասէ, բայց իր դիրքը կեղծիքի ձև ունի: Այն օրէն Անգլիոյ բարոյական արևը մարը մտաւ երբ Թիւրքիոյ դէմ պոռացքակեց, փոնչեց, ու վերջը առանց նշկահելու ագին փորը քաշեց: Կլեց ամէն թշնամանք, երբ իր շահերը այնպէս կը պահանջէին: Թերևս առիթի մը կըսպասէ, մինչև որ Սալըզպորին եղէգէ սլաքները երկաթը: Վանցիները աղւոր ասութիւն մ'ունին որ Սալըզպորին քաղաքականութիւնը լաւ կը պատկերէ. «Կսա մասիկ չեմ տայ», մարդ մը որ միշտ դէմ կը դնէ, կըսպառնայ ու միշտ տեղի կուտայ: Ասանկ եղաւ Անգլիոյ վերջին քաղաքական շարիղը: «Կսա մասիկ չեմ տայ»:

Անգլիա ի հարկէ սուլթանին մուրուքը համրած է. և այս անգամ չենք կարծեր որ, առանց անկէ դրական երաշխաւորութիւններ առնելու հաւատ ընծայէ հրեշտակալ ալ յի ն խախտալին՝ սրտաբուխ խոստումներուն: Այդ անմահ հիատիշահը, զուխը դէսուզէն զարնելով կը ջանայ քաշքշել իր մեղապարտ գոյութիւնը: Արտասովոր երևոյթ մը... ազգ մը կը մեռնի ու անհատ մըն է որ կապրի: Սըր Փիլիք Գըրրի, Պոլսէն մեկնած օրը սրտի ցաւով մը կըսէր յիմ նախորդներու նման ես ալ գտայ որ Թիւրքիան յուսախաբութիւններու երկիրն է»:

Միակ մարդը որ Թիւրքիոյ լէշերէն կօզուէի, Աիլհէլմէն է, Գերմանիոյ օգոստափառ մուրացիանը, որ սուլթանի անհաշիւ ընծաներու փոխարէն, շուն մը ղովեց իբր նէր. անշուշտ հոտառուկ շուն մը որ ամեն դաւ երևան պիտի հանէ... կերբերոս մը: Ի՞նչ կծու հեգնութիւն, «Աստուծոյ շուքը» շունով մը վարձատրել... Գերմանացիներուն կռնակը ալ գետին չիգար, քանի որ իրենց կայսրը իր ժողովուրդին ճիտին վրայ մեղքի պէս չի ծանար, ինչպէս Համիտը: Քայզերը «սուրտուր» է

միշտ և ոչ յառաւ»:
 Քիչ օրէն Գերմանիոյ կայսրը նորէն Թիւրքիա պիտի այցելէ... իր ցանածը քաղելու համար... անոնցմէ որոնք մոխիր կը ցանեն ու ցորեն կը քաղն... Նախ պիտի երթայ Երուսաղէմ՝ Քրիստոսի պատած տեղերը պիտի կոխէ. «Սիօնի դասերը» ներուն տեղ գերմանական հրացաններով պաշտպանութեան պիտի դիմաւորեն ղինքը ու պիտի ուխտանախն «պիկլէր եաշա ալմանիա սուլթանը»: Ո՛վ դիտէ տենչանք մը չպիտի ունենայ ինքզինք «Աստուծոյ որդի» անւանել տալու ինչպէս Աղեքսանդր «Արամազդի որդի» անւանեցաւ: Սրտակակիծ տարագիր հայ պատրիարքը չպիտի գոռայ հոգիին խորէն «Այստեղ աւազակներու, ոճրագործներու այր չէ, այլ աղօթքի»... Երուսաղէմէն քիչ մը անդին Յորդանանը կայ սակայն...:

Անկէց պիտի երթայ Պոլսի սուլթանի անուշանմահ վարդէ օշարակը խմելու կամ... Թիւրքիոյ գանձին տակը բերելու: Գժբախտաբար քայզերը ուշանուշ այցելութեան քաղաքավարութիւնը չունի: Երէկ էր գնաց թալլեց Պոլսը, վաղ նորէն պիտի վերադառնայ կայսերական անհամար պատշաճի շնորհով: Այդ բախդանդիր այցելութիւնը քանի մը հարիւր հազար ոսկիի պիտի նստի աղուհացի կարօտ Թիւրքիոյ խեղճ ժողովուրդին որուն արիւնքըրտիքով վաստկածը հազարօտարները կը վայելին: Ի՞նչ է այդ խեղճ ժողովուրդին մեղքը, որ հողոտ հաց կուտէ բախդանդիրներու քէյֆ պատճառելու համար...:

Կիսով լաւ հեծաւ սուլթանի դաւակին վրայ:
 Ամբարիշտներուն մեղքը բրէտները կուտեն արդէն...:

Թիւրքիա ծախու երկիր է: Երկիր մը որ պոխկ մը բարոյական քրտինք չէ թափած իր հողը արգասաւորելու համար, անոր ապրիլը մեղք է: Սուլթաններու կայսրութիւնը յաւետ օձի պէս պաղ մնաց իր հպատակներուն աչքին, ու չկրցաւ ինքզինք սիրցնել: Թիւրքերը զուր կը հրճէին, Կլատուօնի մահը հոգեդարձ չընէր ծուծը մաշ Թիւրքիան, երբ անդին անկարեկիր բռնակալի մը սարսափին տակ մաղմաղ կրակի տանջանքով միլիոնաւոր ժողովուրդներ կէրին կը մրկին: Թիւրքիան անձնասպան կըլայ, իր սևօրին մէջ սուտարև մ'իսկ չտեսած: Յոռետես վարդապետութիւն «գերագոյն անձնասպանութիւնը» իսլամական զգայագիրկ համակերպութիւնով մը լուսապսակած...:

Թիւրք ժողովուրդը որուն վրայ հաւատքները ջրհեղեղ աղանիին պէս կը թրվուան, դարաւոր մրափէ մը արթնանալու ճիգեր կընէ: Բայց հեշտանուշ երազներուն մէջ, հաշիշ ծխողի մը պէս մուլթումոխիր կտրած, գիտակցութեան խորթ հպուստէն կը դողայ: Գուցէ օր մը ձանձնայ սխալը, ու երկու քար առած ծեծէ իր գլուխը ու կուշտ մը լայ, բայց շատ ուշ... երբ այլևս կռնած, զուրկ բարոյական կորովէ, ապրած ըլլալով ոչ-իրական կեանք մը, հոգին կամ ճիշդը շուքի պէս անցած պիտի ըլլայ օրօրոցէն մինչև գերեզման. մին էլ մէկ հատի իւր էլ լա հատի մարգարէին ձախտագրական բացագանչութեան համեմատ:

Մաղթենք որ այդ տղէտ, բայց լաւութեան ալ հակամետ բարեմիտ ժողովուրդը՝ կեանքի ու մահուան ուղիագիծ անջրպետին վրայէն՝ աննպատակ ու սևերես ջանց-

նի, այլ իր անորոշ ու գերեզմանային կեանքը այլակերպէ հոգիի բարձր ըմբռնումով մը կամ օրտի հպարտ սարսուռով մը...

* *

Երբ բունկալի մը վախը ու կասկածութիւնը կանգամալուծեն երկրին թո՛ւիչը, երբ կառավարութիւն մը ապերասան կերպով ժողովորդին ըրածը, խօսածը ու... մտածածը կը լրտեսէ, ատոր կառավարութիւն չըստի, այլ գողերու-բողերու ընկերակցութիւն մը որ մարդկային ապիկարութիւնը կը շահագործէ: Մինչև օրս Թիւրքիան, օրինական ուժէ զուրկ, ապօրինի ու թեան երկիրն եղած է... Թերևս իր գոյութիւնն ալ պատմական թիրիմացութիւն մը ըլլայ: Բնական օրէնքով ալ չէ կառավարած ինչպէս շատ մը վայրենի երկիրներ. ոչ մէկը ոչ միւսը: Փատիշահներու ու փաշաներու ցոփութիւնները ու շայտութիւնները Թիւրքիոյ պաշտօնական առաքինութիւնը եղած են:

Ու դեռ կան մարդիկ, որոնք անխղճօրէն Թիւրքիոյ անփոփոխ ու թեան դատաւոր կը հանդիսանան:

Անխտի բոլոր ազգութիւններուն ապստամբական անկիւնները որոնք լափ կուտան Երլոզի կառափնատին, ապացոյց մը չէ որ Թիւրքիան դժոխք է ու իր լըբութիւններու մէջ անուղղայ:

Քանի՛ն երրորդ անգամ է որ Արաբիա կապստամբի սուտ խալիֆային դէմ: Արաբական նոր ապստամբութիւնը որ մեծ տագնապի մը երևոյթը առաւ իբր թէ զսպանած է: Թերևս... ահագին կաշառքով... «Արաբին երակ»-ը կեփի: Թիւրքիա, ինք փորձանք, փորձանքներ ժողովրդ գլխուն:

Արաբ ժողովուրդը ինչ ալ ըլլայ, անապատին մէջ ազատ ու ծաղկուն սիրտ մը կը կրէ, ինչպէս Թիւրքիան ծաղիկներուն մէջ անապատ սիրտ մը...

Խալիֆայութեան կորուստը, ապագայի տեսակէտով, Թիւրքիոյ համար օգտակար կրնայ ըլլալ, որովհետև այդ անունը առաջադիմութեան մեծագոյն քարկայթակղութեանն է: Խալիֆան չի կերպարանափոխուիր, որովհետև Աստուծոյ շուքն է: Ամենէն ազատախոհ թիւրքն իսկ կը թօթովէ այդ դիւթական անունը լսածին պէս, և գաղափարի շարժումը կամ զեննկէց կը ըլլայ այդ սին ու... աղիտաբեր կուռքին առջև կամ տետտ կը սողայ: Անանկ կը կարծեն թէ խալիֆայութեան հմայքին կապուած է նաև օսմանեան կայսրութեան բախտը:

Արաբիան թող ազատի, որ Թիւրքիոյ համար վնասէն զատ օգուտ չունի: Չգեղ արաբշուպին իր նօոյգին ու անապատին հետ ու բղքտել Ալլահի սուլեթը որպէս զի քիչ մըն ալ արևարեգակ ցաթէ...

Երիտասարդ Թիւրքիան աշխատելու է ջնջել այդ եկամուտ նախապաշարունները, նեղցնել երազի շրջանակը, ջանալ վերակազմել պարկեշտ Թիւրքիա մը աւելի կուռ աւելի հանրամարդկային իտէալով քան համախառնութեան ամուլ ու հակամարդկային բանդագուշանքները, ապա թէ ոչ անծակ-քուն մընէ Թիւրքիան...

* *

Հիւսիսային Ալպանիոյ վերջին անցքերը պահ մը մտահոգութիւն պատճառեցին. բայց շուտով զօրաւոր մատ մը խաղաց ու կրակը ծածկեցին... մոխրի տակ: «Չէ է հասեալ ժամանակ»:

Ալպանիա կը նկատուի Թիւրքիոյ ամենէն բունկուն անկիւնը. բայց ինչո՞ւ չըսել Թիւրքիան ամբողջ քթանի բունկող տարր մընէ: Ինչպէս Հայաստանը խրօնեք, Ալպանիան ալ «քիթապսզ արնավուտ» ներ ունի, որոնց մէկ մասը քրիստոնեայ են միւս մասը մահմետական, քիչ շատ նախնական բնազդներով: Բայց այդ այլակրօն ու համացեղ տարրերը սուլթանական «պառակտիչ» քաղաքականութեան շնորհիւ, զիրար կատեն ու իրարու միս կուտեն: Սուլթանի իտէալ քաղաքականութիւնը եղած է, համախառնութեան երազը, և իր երկրին մէջ իսլամական տարրին ուժեղացումը, զանազան պատրակներով ձղակտոր ընելով քրիստոնեայ տարրը: չէ որ իսլամութեան մէջ ազգութիւն չկայ. մահաճիրը, չէրքէզը, լազը, արնավուտը, քիւրդը կրօնով ինչամ, հետեւապէս թիւրք կը սեպին, կամ խալիֆայական: Դիւրին կը ձուլին անոնք, (ինչպէս կը ըլլան հետզհետէ գաղթական իսլամ ազգութիւնները), երբ անոնք ցեղային հպարտ ու պահենի աւանդութիւնով մը թըրծուած չեն: Օր մը այդ տարրերը պիտի խմորին, համաձուլին ու օսմանեան հօր կայսրութիւնը պիտի կազմեն... Թիւրքիան իսլամներուն... ահա չուկէտը փատիշահին: Ամենուրեք ուր քրիստոնեաներուն ու մահմետական ու է տարրի մէջ ընդհարումներ տեղի ունենան, երբ քրիստոնեաները տակ երթան, կառավարական իշխանութիւնները ձիկ չեն հաներ, երբ իսլամ տարրն է որ կը նահանջէ, իսկոյն զօրքը կը միջամտէ իր կրօնակցին հետ զինակցելով... Արքի ալպանիական անցքերուն ատեն, որ ցեղային արեանվթէթ (ֆետա)-ի մը հետեւանքն էր, երբ իսլամ արնավուտները նեղն ինկան զօրքը հասաւ իսկոյն, որով երես առին մահմետականները և քրիստոնեաները ցիրուցան Մօնթէնէկրօ ապաստանեցան: Մօնթէնէկրօյի հիւրասիրեց հալածախոյսները և մինչև իսկ Թիւրքիոյ նկատմամբ սպանական դիրք մը բռնեց: Մօնթէնէկրօյի յանկարծական խիզախ վարիչը թիւրքացուց նաև կախերես Աւստրիան. որ Ալպանիոյ և Մակէդոնիոյ վրայ քաղաքական յաւանդութիւններ կը տածէ: Աւստրիան փրցունքներով միացած կարկանդակ կառավարութիւն մընէ. հին տիկին վրայ նոր կարկանդակ իրերու «պղնձ օրէնքով» փլիկկելու դատապարտած: Մէկ կողմէն համախառնութիւնը կը խրամատէ, միւս կողմէն համագերմանականութիւնը, մաճառներ, և ինչ... կեդրօնախոյս ահուելի ուժով մը կը ջանան իրենց ծանրութեան ոլորտէն դուրս նետուիլ... Աստուծավախ ժողովի դիւանագիտութիւնը յուսահատ ձիգեր կրնէ խրխլած շէնքը չի կործելու համար: Ամենէն պինդգուլ տէրութիւնը որ Թիւրքիոյ հարստահարող ժողովուրդներուն ազատագրութեան դէմ կը պատէ յօնքերը: Սակայն Աւստրիան ալ Թիւրքիոյ օրին ինկած է. մէկն ալ պէտք է որ անհաշտ ու խայտաբղէտ ազգայնութիւնները լռեցնէ: Այստեղ կարծեցեալ բարութիւնն ալ չկրցաւ զօրել այդ այլամերժ տարրերը: Մինչև այսօր «կրակը փչող» ներ միայն տեսանք. նոյնիսկ իր պարկեշտ դաշնակիցներէն: Թերևս Հապրուպուրկի թագը վերջին անգամ մ'ալ ցոլայ այս անցաւոր աշխարհին վրայ, երբ քիչ օրէն նահապետ կայսրը իր խաղաղ բայց... յուսախաբ թագաւորութեան յիսնամեակը տօնէ: Արեւի ժողովի թագուամ ալ առանց արևնահեղութեան պիտի չկատարուի... Հակառակ Աւստրիոյ բռնազբօսիկ դիտումներուն, հա-

մասշտաբական շունչը աւելի մեծ դեր կը խաղայ Պալ-
քաններու մէջ: Յարը մեծաքանակ ռազմամթերք ղոկեց
Գարատաղի իշխանին. իհարկէ երեսը նայելու համար
չէր կամ սուլթանի պէս իր հպատակները խողովորելու
համար: Բանին մէջը բան կայ: Գլորող ժամանակը իր
հետ անակնկալներ ալ կը բերէ. մանաւանդ այս դարա-
վերջին: Ռուսիա ընդհանուր քաղաքականութիւնով մը
կը սիրէ սուլթանը նեղը. խօթել ու յետոյ հաճոյակա-
տար ըլլալ: Թէև սուլթանը պարբերաբար կը վարձա-
տրէ «Իհլանդիօնի ժառանգորդը»: Փատիշահին պաղա-
տանքին վրայ, Յարը աչք ըրաւ Մօնթէնէկրօյի իշխա-
նին որ դադար կենայ, այսպէս Ալպանիոյ յուզումը
սքեցաւ. «Ի մեծ ուրախութիւն» արքայից արքային:
Բայց Ալպանիան միշտ հրացանը ուսին կը կրէ և կեռ
դաշոյնը մէջքին:

Մանաւանդ առանց կրօնի խորութեան ալպանացի-
ներուն մէջ սկսած նոր բրթականտը, «Ալպանիան ալ-
պանացիներուն», անոնց մէջ իհարկէ աւելի կազմակեր-
պական ոգի պիտի մտցնէ, և դեռ Գուան դաւաճանու-
թիւններէն բոլորովին չըլտուած, ու իրենց լեռնային
անկախ ու ըմբոստ նկարագիրը անվթար պահած — ո-
րոնք անհրաժեշտ են ազատութեան համար արիւն թա-
փող ազգերու համար — պիտի մուշեն ապիկար փա-
տիշահներուն երեսին «Մօնէ. . .»

* *

Իր կարծէր թէ մինակ սուլթան Համիտն է երկիրը
կառավարողը մօրմէն հօրմէն նազ ընողը, սուլթանի ա-
նունով հրաշքներ կը գործէ. . . Եւ այս բոպէիս, փա-
շաներ ու բոշաներ, Եւրօպայի մէջ ալ մասնաւորապէս
Բարիզի ծածկաց դեսպանութիւնը ու ժընէվի հիւպա-
տասութիւնը, մեծ գործի վրայ են. . . Սուլթանի սարսափը
շահագործող ահագին ընկերակցութիւն մը կայ, որուն
պաշտօնն է սուլթանին քունը հատնում ընել զանա-
զան սուտուփուտ տարաձայնութիւններով և փող կոր-
զել. . . Եթէ Թիւրքիոյ մէջ երեք բարեխիղճ ու ողջամիտ
մարդիկ գտնուէին, զորք որ, այդ Սոդոմ Գոմորը չէր
կործանէր:

Թիւրքիան միիծնաւոր Ֆրանքներով՝ զոր իր կաշառք
քամին բերանը նետեց, կարող էր իր երկրին մէջ ե-
թէ ոչ ցորեն գոնէ գարի ցանել:

Սուլթանի գիշերային քաղաքականութիւնը երկրին
արիւնը մէջը մուցուց: Կը մեղքնանք, ընդհանուր երկ-
րին շահու տեսակէտով, այն բոլոր անբախտ ժողովուրդ-
ները, ըլլան իսլամ կամ քրիստոնեայ, որոնք դաւաճա-
նող ու ապերախ ու ժիմի մը ներքև մարդութենէ
դուրս կելեն:

Համիտը մնտոնց երկիրը, Հերակլէս մը հարկաւոր է
այդ Օսիասի արտուր մաքրելու համար:

* *

Մարդ ցանածը կը քաղէ. Թիւրքիոյ մէջ խաղողէն
փուշ ալ կը քաղեն սակայն: Հայաստանի պղտորի մէկ
կրկներեւոյթն է որ պատահեր է Պոլսոյ մէջ:

Ղազի սուլթան Համիտին քրոջ աղջկը ծառաներով
Չամլճայէն վերադարձին, քանի մը քիւրդեր կառուան-
գեն կառքին մէջէն ու կնձիններու թաւուտ առագաստին
մէջ, Մարմարայի հրեղէն վերջալուսին, Երլորդի հօրի-
զօնը կը շառագունեն. . .

Եթէ սուլթանը կուզէ գաղափար մը կազմել հայ
կոյսերու լիւումի մասին կրնայ իր գեղանի քրոջ աղ-
ջկան հարցնել. . .

* *

Համիտական վարչութիւնը ձեռնածուի դեր կը կա-
տարէ հայերուն հանդէպ: Ազգին տունը քանդելով
«Կիլիկիոյ տունն» ալ հայութեան պառակտումի իբր
միջոց կուզէ՝ ծառայեցնել Ռ-րիշ հեղ ըսած ենք «Ազ-
գին տանը» քանդումը յեղափոխութեան արիւնը
դարձած օրին է: Ազգին տան վերաշինումով Թիւր-
քիան կրնայ վստահ ըլլալ մեր անձնիրութեան վրայ:

Բայց այս ամէն աղէտներուն, տառապանքներուն մե-
ջէն դուրս կը սողան երկու անձոնի դէմքեր, երկու
արիւնքերան մարդիկ, Բարդողիմէոս ու Նուրեան. եր-
կուքն ալ «յորովայնէ ընտրեալ», որոնք փորբերին ա-
ւելի տիկ ընելու համար սուլթանին խեշերանքները
աղբին վրայէն լեզուով վերցնելու անպատկառութիւնը
ունին: Երկուքն ալ ազգին մաղի չափ խեր ունեցած
չեն: Մէկը հոգեւոր աղաքողոնին մէջ պլլած իր սրիկա-
յութիւնները, միւսը որ երբեմն հայուհեաց ընկերու-
թիւններուն վարուժանը կը սիրէր ըլլալ իր շքանշան-
ներուն տակ սքողած: Չարմանալի է որ այդ լրբազան
շաղաշուտները ազգակործան դաւաճանութիւններով
այնքան ճամբայ առած են:

Պրուսայի նախկին շաներես առաջնորդը, իր թեմը
սօթտելէն ետքը՝ այժմ ազգը ծախելու կտողունցէն
բռնած է պապա Համիտին սիրականը ըլլալու, կամ
մանաւանդ հերատակներու հետ անառակ կեանք մը
վարելու համար. . .

Թրքասիութիւնը այնքան մակրուած է այդ արեղային
արիւնին մէջ, որ օր մը ընկերութեան մը մէջ Լաֆօն-
դէնի ազուակն պէս բերանը բացած ըլլալու համար
կրտէր «ինձի կուգայ թէ Հոմերը Իօմէր ըլլալու է»: Նորին
օծութեան գլուխը վեղարի տեղ կամ փաթոց
մը կամ բերանը շրուշակ մը անցնելու է. . .

Պ. Նուրեանը, Բարթողիմէոսին հետ խուփն ու պը-
տուկը կը կազմեն: Երբ այդ պետական մարդը ազգա-
յին գործերու վրայ խօսի բերնէն մեղր կը վազցնէ,
յօնքերը կը ձմութի հաստատելու համար որ ինք
ամէն ազգային ծրագիրներու մէջ իր նկարագրի կնիքը
դրած է և այնքան կը շեշտէ որ ինք իր բերնով աչքի
կուգայ: Եթէ ազգին գլուխը ճղա չէ խօթած, չար լե-
զուններու պատճառով է: Եթէ երբէք ազգին ամենէն
սրբազան իրաւունքներուն դէմ ձակատամարտ սկսած
է, ազգին սէրն է որ կը մղէ. . . Սակաւապետութեան
ու ժուժկալութեան դաս կուտայ հայութեան. . . Եթէ
երբէք պարբերաբար կը մշտէ ոստիկանութիւնը որ աչ-
քը չորս բանայ յեղափոխականներուն վրայ, ազգին հա-
մար ունեցած անհուն գորովն է. . . Այն մարդոցմէն է
որոնք ազգին գլուտն սափրիչութիւն կը սորվին. . .

Աղեթափ վեղարաւորը, որուն սրտին մէջ որդերը
ալ ծեռուկ ձգած են, ու կնամարդի Նուրեանը, աղւոր
կը խորվեն իրենց միսը հայրենի աւերակներուն վրայ:
Կարծես շան կաթ ծծեր են: Ատանկներուն դէմ Աստ-
ուած ձեռքը դէմ չբերեր կրտէ ժողովրդային բարեմը-
տութիւնը. . . Եթէ գլխէն դուրս չեն անշուշտ:

Սուլթանին համար անհրաժեշտ են այդ փաղիճները,
հայութիւնը դեղելու ու մահացնելու համար. Եթէ հայ-

կական գառնուկը առիւծ մը ծնած չըլլար սակայն...

* *

Ռուսոյոյ դեսպանը Դունէն պահանջներ է որ 40,000-ի չափ փախստական հայերը իրենց տունները տեղերը վերադառնալու ազատութիւն տրուի: Դուռը չլսում կընէ և փախցունք կուտայ անհիմն պատրակներով: Իսկ վէզերը առարկեր է թէ, հայերուն ինչքերը մահաճիրները գրաւած են արդէն: Չենք կրնար ըմբռնել թէ որո՞ւ տեղ որո՞ւ կը տրուի: Ինչպէս կերևի Թիւրքիան հայերու նկատմամբ կանխամտածած քաղաքականութիւն մը կը բանեցնէ... հայերը այլևս չէք են Թիւրքիոյ աչքին: Դարերով հայուն արիւն քրախնքը ծծած հողերը աւազակներու կը բաշխուին, երբ անոնց տերերը աշխարհի վրայ իրենց չոր հոգին շարկած անօթի ծարաւ կը մուրան կը գուրան. մարդկային ամէն արժանապատուութիւն ցնորք մը ըլլալով այլևս իրենց համար...

Ու դեռ պատրիարքը, քիչ մը չցնցելիւ Հոգիի այդքան լղկածութիւն տարերևորթ չէ պարտապանաց մարմնեղութեան մը մէջ: Օրմանեան փուտ ելաւ և անոնցմէ է որոնք պատրիարքներու երամակին մէջ մտած ըլլալու սնափառութիւնը ունին միայն: Հուժկու բնազդի մը պակասը ձայնագողաց պատրիարքին մէջ, ակներև է: Ուր էր որ սիրտդ ալ ձայնիդ պէս որոտար... ո՛վ Օրմանեան...

Ալ հերիք է որքան լղեցիր սուլթանի խարտոցը... Եթէ պահանջումներուդ արդարութիւնը չարխափանի չափ ալ ազդեցութիւն չունի հրաժարէ կամ... մեռիր... Դուռը զուր տեղը խաբէբութիւններով ազգին իրաւունքները մարտել կը նկրտի: Գտեր կակալա պատրիարք կը խաղցնէ: Յեղափոխութիւնը կը համբերէ, կը համբերէ, կը ձեւացնէ թէ ամէն հովի գլուխ կը ծուէ, բայց իր յուսախաբութիւններուն մէջ կը հասնի ինչպէս «փայլակն յարեւելից»:

Ապիւլ Հիւտան այդ կէտը միայն չկրնար գուշակել գերահրաշ խալիֆային:

Ուրիշ կերպ հնար չկայ «սատանաներուն հետ շեղուցով դպիւնու է...»

ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼ

Օսմանեան պետութիւնը կազմող բոլոր ազգութիւնների յեղափոխականների համար պիտի պարզ լինի, որ ընդհանուրի միակ թշնամին ներկայ կառավարութիւնը տապալելու համար, անհրաժեշտ է նրանց համախմբուող մի դրօշակի շուրջը:

Դաշնակցութիւնը հէնց առաջին օրերից քարոզել է այդ և աշխատել է իրականացնել նրան, թէև շատերի կողմից այդ միտքը համարուում էր ուտոպիա: Նա ոչ մի առիթ բաց չէ թողել արծարծելու այդ խնդիրը ու հրակէր կարգալու համախմբուելու գործունէութեան մի ընդհանուր ծրագիր մշակել և համերաշխ, ձեռք ձեռքի տաւած կուել: Տարաբախդաբար նա գրեթէ յաջողութիւն չէ ունեցել, ուստի և շարունակել է կուել մենակ յենւած իր սեփական ուժերի վրայ:

Ի՞նչ է պատճառը, ինչու այդ միտքը հեշտութեամբ

յաջողութիւն չգտաւ, թէև շատ պարզ, շատ տարրական ճշմարտութիւն է: Որքան որ միտքը ինքը պարզ ու տարրական է, նոյնքան նրա խոչընդոտները բարդ են: Հեշտ չէր ոչնչացնել դարերով արմատ բռնած փոխադարձ անվստահութիւնն ու պատմական պայմանների շնորհիւ առաջ եկած անտազօնիզմը: Հեշտ չէր ոչնչացնել այդ ժողովուրդներին պատաստած ատելութիւնը՝ որ գլխաւորապէս տիրող դասակարգերի աշխատանքի արդիւնքն է, որին մեծապէս նպաստում էր կրօնների ու ազգութիւնների խտրութիւնը: Չմոռանանք յիշատակել և սուլթանի կառավարութեան մեքենայութիւնները, որով նա աշխատել է միշտ զատուած ու անհաշտ պահել նրանց: Հակաւոր էր կուել այս բոլորի դէմ: Իսկ այդ ժամանակի էր կարօտ: Մենք յաւակնութիւն չունենք կարծելու, թէ այս բոլորը ոչնչացած է և ժողովուրդները մէկմէկու հասկանում են. ոչ: Բայց մի քայլ է արւած, և հենց այդ քայլն է որ ունի իր նշանակութիւնը թէ քաղաքական և թէ հասարակական տեսակետից. կարելի է ասել՝ կամուրջը շինւած է, որով կը կապուին ու յարաբերութիւն կը հաստատեն զատուած ու մինչև իսկ մէկմէկու ստող ազգութիւնները: Այս քիչ բան չէ: Այսօր այդ տարբեր ազգութիւններին պատկանող մտաւոր ուժերը սկսել են մօտենալու քայլեր անել՝ մէկմէկու ըմբռնելու, համերաշխութեամբ գործելու: Սա առաջին քայլն է, և այնքան նշանակուող, որ մեր մէջ յոյսեր է ծագեցնում տեսնել ոչ հեռու ապագայում մի ծրագրով և մի դրօշակի տակ գործելիս: Եւ չենք կարծում, թէ պիտի յուսախաբուինք, ի նկատի ունենալով՝ որ կեանքը ինքը դնում է այդ պահանջը: Այդ փոխադարձ ատելութեամբ վերաբերող ազգութիւնների, ինչէս օրինակ հայի ու թիւրքի շահերը նոյնն են. այնպէս որ իրերի ընթացքը արդէն դրանց մօտեցնելու է, տալու է մի կազմ ընդդէմ ներկայ տիրող պայմաններին. կեանքը ինքը արդէն երևան կը հանի որ՝ իսկական անտազօնիզմը գոյութիւն ունի ոչ թէ նոյնանման շահեր ունեցող ազգութիւնների մէջ, այլ ներկայ կառավարչական սիստեմի ու իրենց մէջ: Սրա վրայ պիտի աւելացնել և այն մտաւոր հոսանքը, որ այսօր տրորում է քաղաքակրթւած աշխարհում, որին անխուսափելի կերպով ենթարկուում են բոլոր ազգութիւններին պատկանող ինտելիգենցիան, մտքի ներկայացուցիչները: Այդ հոսանքը քարոզում է ազգերի և առհասարակ աշխատաւոր հասարակութեան համերաշխութիւն և կռիւ ընդդէմ բռնակալների ու կեղծքողների: Այդ հոսանքն է գլխաւորապէս ղեկավարող գաղափարը օսմանեան պետութեան պատկանող ազգութիւնների մտքի ներկայացուցիչների: Խօսքերնիս յեղափոխականների մասին է: Այս երկու իրական ֆակտորները մեզ առհաւատչեայ են, որ մենք յուսախաբ չենք լինիր, ուստի և հաւատով պիտի նայենք ապագային՝ ուժեղացնելով համերաշխութեան ձգտումը:

«Օսմանլից» յետոյ այսօր «Մէշվէրէթն» է համերաշխ գործունէութեան հրակէր կարգում, այն «Մէշվէրէթն», որ մի քանի ամիսներ առաջ անտակա կերպով յարձակում էր հայերի, բողաքների վրայ: Մենք չենք պատասխանում այդ անտակա յարձակումներին, քանի որ համոզուած ենք, որ վաղը դրանք պիտի զղան, որովհետև ճշմարտութիւնը մեր կողմն է: Համերաշխութեան կոչի ձայներ լսում են և այլ կողմերից: Այս

երևոյթով մենք հրճուում ենք. ցանած սերմերը, որ կարծուում էր, ապառաժի վրայ էին ընկել, այսօր ծաղկում, ծղում են, նրանք վաղը կուրծանան և պտուղ կը տան, որից օգտւելու են հարկաւ սուլթանի լծի տակ հետոյ ազգութիւնները անխտիր կերպով:

Դաշնակցութիւնը, քարոզելով ընդհանուր համերաշխութիւն, դրա կից քարոզել ու արծարծել է և մի այլ գաղափար, որ լրացնում, ամբողջացնում է առաջինին, նրան գոյն, կեանք է տալիս: Քարոզելով որ՝ Օսմանեան պետութեան մէջ գտնուող բոլոր ազգութիւններին անհրաժեշտ է համախմբուել մի դրօշակի շուրջը, նա մասնացոյց է եղել և այդ դրօշակի վրայ, որ պիտի կապի, միացնի բոլորիս — այդ Փ է տ է բ ա տ ի մ վ (ք ա շ ն ա կ ց ա կ ա ն) ու մ կ ա վ ա ր կ ա ու մ ա ր չ ա կ ա ն կ ա զ մ ա կ ե ր պ ու թ իւ ն ն է, ա պ ա կ ե ն տ ր օ ն ա ց մ ա ն ս ի ս տ է մ ո վ: Բոլոր ազգութիւնները, ինչ ցեղի ու կրօնի էլ պատկանելիս լինեն, վերոյիշեալ կառավարչական սխտէմի, ձեւի մէջ կարող են կազմել մի պետութիւն՝ պահպանելով իւրաքանչիւրը իր անկախութիւնը, իր ինքնուրոյնութիւնը. միայն Փեւերատիվ կազմակերպութեան մէջ իւրաքանչիւր ազգութիւն կարող կը լինի բաւարարութիւն տալ իր իրաւացի պահանջներին: Այդտեղ չկայ, և լինել էլ չի կարող, ոչ տիրող տարր և ոչ էլ հպատակող, իւրաքանչիւր ազգութիւն կազմում է պետութեան մի մասը, այդ ազգութիւններին պատկանող իւրաքանչիւր անհատ պետութեան քաղաքացին է հաւասար քաղաքական ու քաղաքացիական իրաւունքներով: Այդտեղ կը չքանան դարերով գոյութիւն ունեցող ազգային՝ անտաքօնիզմ ու կրօնական անհամբերողութիւնը, փոխադարձ ատելութիւնն ու հալածանքը, և կը տիրէ համերաշխութիւն ու սէր, խաղաղ, անդորր ու ապահով կեանք: Այդտեղ ապահով կերպով ակօսներ կը փորէ աշխատասէր գիւղացու արօրը, և արհեստաւորի մուրճն ու զնդանը այլևս չեն կոխել կոփիլ մարդկանց համար շղթայ. կեանքը եռ կը գայ, երկիրը կրակի ծաղկիլ, առևտուրն ու էնդուստրիան զարգանալ արհեստը աճիլ, կրթութիւնը, ուսումը տարածելը և կարճ ժամանակամիջոցում քայքայած և աւերակ դարձած երկիրը կը կերպարանափոխուի, կը դառնայ մի չքնաղ աշխարհ...

Ահա այս գաղափարի շուրջն է, որ մենք հրաւիրել ենք օսմանեան պետութեան պատկանող ազգերին համախմբելի, որովհետև դա է խոստանում ժողովուրդներին, աշխատաւոր հասարակութեան գարնանային օրեր, օրեր, որոնց վաղոց նա կարօտում է տապալած սրբտով: Համախմբուելը, ձեռք ձեռքի տանք ու կուենք մեր միակ ի ս կ ա կ ա ն ու ռեբերիմ թշնամու դէմ, որ աւերակ է դարձրել հարուստ, շքնաղ երկիրը, թշուաքը կը նրա ժողովուրդներին, ու հալածական անելով սփռել երկրիս վրայ անտուն, անտերունը: Կուենք միացած, մի դրօշակի տակ և յաղթութիւնը մերն է:

Ն Ի Ի Ր Ա Տ Ի Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Հ. Յ. Գ. ԿԵՂՈՍՆԱԿԱՆ ՍՆՏՈՒԿՆ ստացած է. Պետք. 700 ուղղւել, Ռոստ. 100 ու., Ոսկանապատ 3,000 ու., Նո. 300 ու., Կոլտիդա 117 ու., Նիւ. 139 ու., Նուսն. խումբ. 45 ու.,

Կամանց „Ջաւէն“ մամսածիւղէն 100 ու., Եգիպտացի խումբ 50 ու., Պողպատէն 180 ու., Սկանալ խումբ 11 ու., Հոգնոր աշակերտներէց 5 ու. 50 կողէկ ժամից 150 ու., Ալուսէն 22 ու., Ռոստ. 100 ու.:

ԽՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ժընէվէն Օր. 5. 20 Ֆրանք, Լոնտօնէն (Քօմստրի) Մարգ. 17 Ֆր. 60 սանթիմ, Մոնպելիէն մի խումբ ուսանողներէ 43 Ֆր., Գերմանիայէն Այայտ պաղոս 25 Ֆր. Մօլէկիւ Կօմստրէն 180 մարկ, Տիրիխէն „Ժարթ“ 7 Ֆրանք:

ՈՍԿԵՂԱՆՔԻ Կօմիտէն

„Հուր Երկաթ“ քաղաքի Գերեզման խումբէն Մաւարձրուի 32 դահեկան, Մուրճ 16 դհ., Մամիկնեան 16 դհ., Գեղ 8 դհ., Գեղում 8 դհ.: Հրատ խումբէն Հրատ 66 դհ., Աշղգ-Ղարիպ 28 դհ.: Մուշեղ խումբէն Մուշեղ 16 ու կէս դհ., Երկշտ 10 դհ., Նուսար 16 ու կէս դհ., Վատարան 14 դհ., Եւարազ 33 դհ., Երկու ապուստմներ 25 դհ.: Գամ խումբէն Գամ 132 դհ., Ազաւկի 115 ու կէս դհ., Մեր 31 ու կէս դհ.: Եթովիլ խումբէն 28 դհ., Հեկայի-գող 21 դհ.: Ժիրայր խումբէն 66 դհ.: Նշուլ խումբէն Նշուլ 66 դհ., Ժոր 156 դհ., Ազատ 1, 2, 3, 48 դհ. 10 փարա, Արժան 7 դհ., Տերու 33 դհ.: Տէրոյեան խումբէն 42 դհ.: Արշակ խումբէն 17 ու կէս դհ.: Նոյն քաղաքի Քարաժայր խումբի Հապտերներէն 2004 դհ. եւ 10 փ.:

Նոյն քաղաքէն Վ. Գ. Գամ 30 դահեկան, Կեղ 10 դհ., Լուսն-Թագ 10 դհ., Ալամ 5 դհ., Հրատ, Կրակ, Դպիր, Արեւ, Նեղոս, Ժով 10-ական դհ.:

Տ.ՆԵՄԻ 67 անգլիական ոսկի:

Շիշեմի 542 ու կէս դահեկան, Հեթրայ 10 ու կէս դհ., Պանտ 5 դհ., Կանգուն 5 դհ., Մուրճ 5 դհ., Ռուքնիսց իւ. 19 դհ., Անդրանիկ իւ. 13 դհ., Ռոստում իւ. 26 դհ., Սրապօ իւ. 32 դհ., Սեւ-Քերէն մարիի, Պարոյր, Ջաւէն Գ., Երկու ասեղ, Գ. 40-ական դհ., Մուլեշ 30 դհ., Կրա. 20 դհ.:

Պոնտաքաղաքէն Անիւ 60 դահեկան, Քաշախորդ 33 դհ., Նըր-բաւթա 26 դհ., Անկեղծ 17 ու կէս դհ., Յորն, Խոնական, Գարի, Նարինձ 14-ական դհ., Եղզի 8 դհ. 30 փ., Մեքնայ 8 դհ. 30 փ., Ենանդուն 7 դհ., Զիմնի 5 դհ.:

ՆԱԿԱՐԱՆԳԻՍԵՒ Կօմիտէն

Կարմիր քաղաքէն Լեւոն 50 ուղղւել, Կարմիր ծաղիկ 100 ու., Պոնտոս 25 ու., Բարեսիրտ 50 ու., Աւետիս 5 ու., Գարաւելէք 20 ու.: Հուր քաղաքէն Շիրինձ 13 ուղղւել:

ՊԱՆՔԱՆԵԱՆ Կ. Կօմիտէն

Կ. քաղաքի Կօմիտէն Տ. Էլիզա ծնողով մարտէ-սպրիւ. Ասողիկ 3 Ֆրանք, Վարդ, Փայլակ, Լուիզ 6-ական Ֆր., Կայծ 9 Ֆր., Ժոր 9 Ֆր., Մարմանք 40 Ֆր.: Երծի 20 դահեկան, Ոսկ 10 դհ., Կամք 20 դհ.:

ԿԻՍՏԱՅԻ „ՄԱՏ“ Կօմիտէն

Ազատասէր ոմս, Կամք, Արծի 20-ական ուղղուէ, Մօսին 18 ու., Ոսկ 10 ու., Դաւիթ պէկ, Եգիլիէլ 5-ական ու.:

ՎՐԵՃ ԿԵԳՐ. Կօմիտէն

„ՂԵԺ“ քաղաքի „Միբրոս“ խմբի „Աւետօ“-ի Ներքաւու-թիւնը: Ութ հոգի „ոմս“ ստորագրողներէց 127 դրամ, Զ. Բ. 80 դր., Տ. Ա. Ա. 30 դր., Տիկ. Ս., Գ. Տ. Յ., Մարտիկ 20-ական դր., Ս., Տիկ. Ն., Տիկ. Մ., Ն. Է., Մ. Մ., Տիկ. Վ., Ս., Են. Ա., Ն. Բ., Օր. Փ., Թ. Կ., Ուրսօ, Ա. Դ. 10-ական դր., Տ. Մ. Ա., Մ. 5-ական դր., Կի-րեկց. 4 դր., Ա. Տ. Զ., Ե. Մ. Ե., Բագէ 2-ական դր., Ա. Տ. Զ. 10 դր., Հ. Մ. 4 դր., Միւ. Մ. 15 դր.: Համագումար 466 դրամ:

Նոյն խմբի վիճակախաղից 100 դրամ, Բացի խմբից 50 դր., Ապրօյի վիճակախաղից 56 դրամ:

Կ. սից նահատակած „Կարօ“-ի մօրից 5 ուղղւել, Արդաբ-ի „Մեր“ խմբից 140 դրամ, Եարութից՝ Atlant, Մուր, Թոնի 30-ական դր., Ալեթօց, Ոմս 25-ական դր., Ոմս, Անցորդ, Սուլթան, Մի Գայ, Գեթոզ, Ոմս, 10-ական դրամ, Սկայմ 90 դր., Զամալ 20 դր., Ա. Դորդ. 30 ու., Մշակ 30 ու.: Համագումար Եարութի Նէլնե-րի 370 դրամ:

ՅԱՊԱՐ ԿԵԳՐ. Կօմիտէն

Մայիս ամսայ Ներքաւուութիւնը. — Մուլեշ շըլ. 35 դահեկան, Զովեթ շըլ. 27 դհ., Գեռնուկ շըլ. 10 դհ., Եփոթ շըլ. 10 դհ., Պերճ շըլ. 10 դհ.:

Վրոպայ. — Նր 4-ի մէջ տպւած է Հ. Յ. Գ. Կեղը. մտուկի մէջ, ակտը է Լինի՝ Նուսանագիտի Կօմիտէի մտուկի մէջ:

Խմբագրութեանս դիմել հետեւեալ հասցեով՝
Redaction du Droschak, Genève (Suisse)